

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

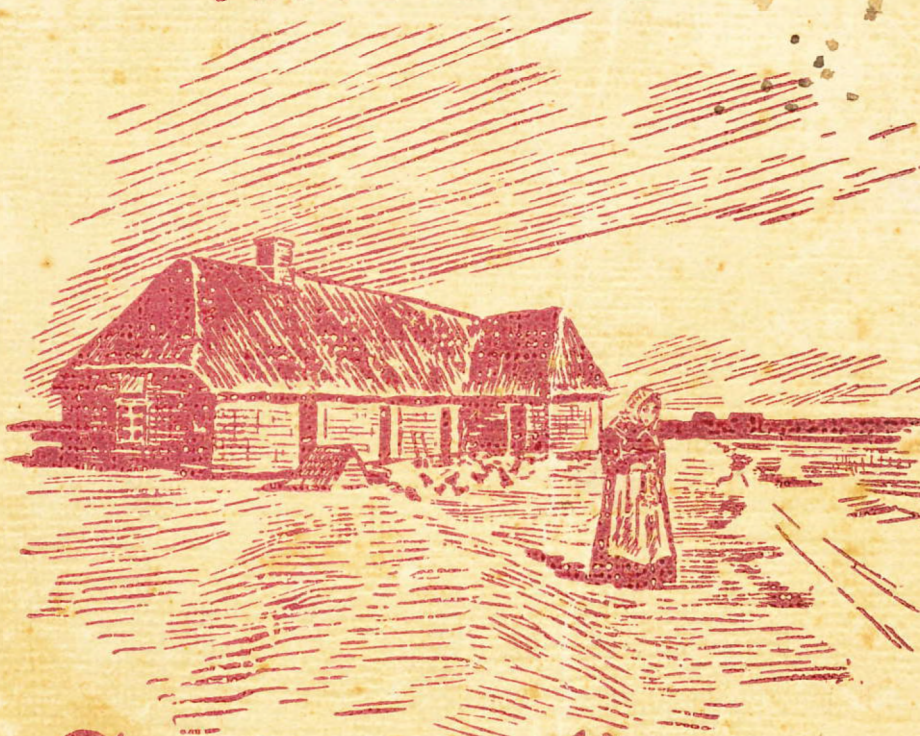
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

JEPPE HEJBØL

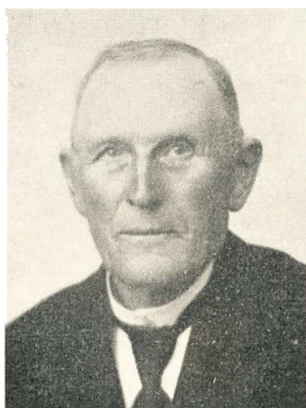
Ansager Sogns Historie

Skovlind sognekirke

JEPPE HEJBØL

ANSAGER SOGNS HISTORIE

A N S A G E R
UDVALGET FOR UDGIVELSE AF ANSAGER SOGNS HISTORIE
M C M X L

Forfatteren, ps. Lærer Jeppe Hejbol, Kærbæk

Oplag: 1000 Eksemplarer

NORDHJEMS BOGTRYKKERI, VARDE

Ansager Kirke.

KIRKEN

Ansager Kirke er en gammel Stenkirke eller rettere Ahlkirke, idet den Stenart, der er benyttet, er en fast og sammenholdende Jernahl, som sikkert er hentet fra selve Omegnen. De eneste Kirker i Ribe Amt, som er opført af dette Materiale, er Hodde og Ansager Kirker.

Ahlen er sandsynligvis gravet ud af lave og side Jorder, maaske langs Engdragene i de to Sogne. Den er antagelig hugget eller savet i firkantede Blokke, og Materialet synes at have været holdbart, idet det ikke ses, at hverken Frost eller Regn har haft nævneværdig Indflydelse paa det i Tidens Løb.

Taarnet, der dog sikkert er en senere Tilbygning, er opført af Teglsten (Munkesten). Paa Sydsiden af Taarnet ses Tallet 1750 samt Bogstaverne C. T. (Amtmand Chri-

stian Tejlmann). Taarnets Sydside er sandsynligvis da blevet „skalmuret“ og har faaet nye Ankre indlagt. Paa et Par af Taarntagets Blyplader staar indridset Aarstallet 1775 og Bogstaverne A. C. T. (Andreas Charles Tejlmann). Det nuværende Tag er formentlig ved denne Lejlighed lagt paa samtidig med, at Spiret er blevet forsynet med Stamhusets Mærke, en Trane. Taarnet er nu det eneste af Kirken, der har Blytag.

Amtmand Christian Tejlmann var 1742 blevet gift med Enken Marie Ehrenfeldts, der ejede Nørholm, Lunderup og Agerkrog samt 7 Kirker. Desuden ejede hun Endrupholm, hvor hun boede. Sønnen Andreas Charles Tejlmann udkøbte de andre Arvinger og overtog Kirkerne samt Godserne Nørholm, Lunderup og Agerkrog, hvoraf han oprettede et Stamhus. Faderen og Stedmoderen forblev boende paa Endrupholm.

Kirken bestaar af Skibet og Koret samt Taarnet. Tidligere har den haft et Vaabenhus, der blev fjernet, da Sidefløjene i 1890 blev opførte. Apsis til Alteret findes ikke. Saavel Kor som Skib hviler paa en Granitkvadersokkel uden udhugget Frise, og de har begge Bjælkeloft ligesom de tilbyggede Fløje. Taarnet har Pyramidetag med Spir. Dets Murhøjde er ca. 13,50 m og Pyramidetaget ca. 7 m, ialt 20,50 m foruden Spiret. De øvrige Mure er ca. 5 m høje og Skibets Højde fra Loftet 4,85 m, Fløjenes og Korets Tagrejsning lidt mindre. Skibets Længde er 14,50 m og Bredde 9,30 m. Koret er 7,20 × 7,70 m og Fløjene 7,80 × 6,30 m.

Alterbilledet er fra 1839, udført af Frk. Prestzmann, og forestiller Lazarus' Opvækkelse. I Forgrunden ses Jesus og den linomsvøbte Lazarus samt Martha og Marie. Prædikestolen er forsynet med smukke Træskærerarbejder i Renæssancestil. Den er fra 1609 og er opstillet, medens Hr. Bertel var Sognepræst i Ansager. Saavel Altertavle som Prædikestol er for faa Aar siden blevet smukt prydet af Kunstmaler

Lauritsen-Thomsen, Ansager. Døbefonten er af Granit, og den er nu stillet frit midt for Hovedgangen under Korbuen. I det gamle Skibs søndre Væg er indmuret en Mindetavle for afdøde Sognepræst G. A. Fabricius og Hustru samt en Søn af dem. De ligger begravede i et tilmuret Gravkapel ved Kirkegaardens vestre Side. I det nuværende Vaabehus er ophængt en anden Mindetavle for Sognepræst Hans Knudsen Helsing og Hustru.

Ved Kirkens Restaurering i Forbindelse med de to Sidefløjes Opførelse og Vaabehusets Fjernelse i 1890 blev en stor Sten, der sikkert tidligere har været Alterplade, indmuret der, hvor før Indgangsdøren fra Vaabehuset havde været. Stenen har en firkantet Fordybning til en eller anden Reliquie. Oven over denne er saa igen indmuret den Sten, der har ligget over Døraabningen. Paa Kirkens Loft findes 3 gamle Helgenbilleder, Træskærerarbejder. Det ene forestiller Jomfru Marie med Jesusbarnet. Det andet forestiller ogsaa en Kvinde, men her mangler den ene Arm. Maaske har hun ogsaa haft et Barn paa Armen, og i saa Fald er det jo muligt, at det har skullet forestille Elisabeth med sit Barn, Johannes Døberens. Det tredie Billede er en kroneprydet Mand, antagelig Skt. Knud. Der kunde dog maaske ogsaa være tænkt paa Josef, Maries Mand.

Kirkens Orgel er skænket til Kirken 1868 af tidligere Kroejer Mads Bertelsen. I Begyndelsen spillede han selv, der ogsaa var Musiker. Den syvarmede Lysestage paa Alteret er skænket til Kirken af den nuværende Sognepræst, Pastor Albrechtsen og Hustru, og Vandkanden ved Døbefonten er skænket af Blikkenslager Bruun, Ølgod.

Ved Opførelsen af Kirkens to Sidefløje blev Blytaget fjernet af Skib og Kor, som altsammen i Stedet blev dækket med Skifertag. Ved denne Lejlighed fik Kirken sin første Kakkellovn, en stor Kappeovn. Efter Kirkens Overgang til Selveje er et større Varmeapparat anskaffet og installeret under Kirkens Gulv, og Stengulvene blev erstattet af Brædde-

gulve, under hvilke nu Varmekanalerne, der fører Varmen rundt i Kirken, findes.

Hvor gammel Kirken er, vides ikke, men den er vel nok omkring 700 Aar. Heller ikke vides, hvornaar den kom i privat Eje. Omkring 1650 ejedes den af Bendix Nordby til Urup, Lunderup og Donslund. Foruden Ansager Kirke ejede han ogsaa Grindsted og Vorbasse Kirker. Lunderupgaard havde han faaet med sin Hustru og vistnok ligeledes Ansager Kirke. Det var derfor ikke saa underligt, at han lod en Søn, Kristian Nordby, overtage begge Dele. Under Svenskekrigen 1658—59 afbrændte Hannoveranerne Urupgaard, og Bendix Nordby flygtede til sin Søn paa Lunderup. Han har formentlig ikke villet finde sig i Soldaternes Plyndringer, hvad der har gjort dem rasende. Nordby har vist været en stridbar Herre. Faderen, Peder Nordby, blev 1595 halshugget for et Mord, og Bendix maatte 1642 rejse til Udlandet som landflygtig, efter hvad der fortælles i Trap. Da han var Ejer af Lunderup (beliggende i Varde Landsogn), gjorde han Fordring paa, at den øverste Kirkestol i Varde Kirke skulde staa til hans Raadighed, naar han under sine Ophold paa Lunderup fik i Sinde at besøge den. Denne Ret tilkom før Befalingsmanden paa Vardehus. (Ifølge Præsten Jørgen Pallesen).

Kristian Nordby døde 1667, og den 16. April 1689 tilskødedes Ansager Kirke Hr. Iver Kragh, Nørholm. Selve Lunderup solgte Enken 1679 til P. Nielsen, der atter 1718 overdrog den til sin Brodersøn Stefan Nielsen Ehrenfeldts paa Nørholm. Dermed var baade Gaard og Kirke kommet under Nørholm, og herunder hørte Kirken, indtil den i 1916 overgik til Selveje.

I det store og hele maa det siges, at Kirken blev vel holdt under Stamhusets Eje.

Da Kirken paa Grund af Indbyggerantallets stærke Stigning, saavel som af den af de aandelige Vækkelser fremkaldte større Hørelyst blandt Befolkningen, blev for lille til det

store Kirkebesøg, hvad der blev godtgjort ved foretagne Optællinger ved Kirkens Indgang flere Søndage i Rad, blev der rettet Henvendelse til Stamhuset om at udvide Kirken.

Godsforvalteren, Hr. Johansen, senere Sparekassedirektør i Varde, gjorde heroverfor gældende, at Kirketiendejere nok havde Pligt til at vedligeholde de alt værende Kirkebygninger, men Loven indeholdt intet, der gjorde det til Pligt for dem at udvide dem.

Stamhusbesidderinden, Frk. Ingeborg Rosenørn Tejlmann, turde dog ikke fæste Lid hertil. Et Tilbud fra Stamhuset til Ansager Sogns Beboere om at overdrage dem Ansager Kirke paa billige Vilkaar, var under Overvejelse blandt disse. Man drøftede saaledes at nedrive den gamle Kirke i Ansager og i Stedet for bygge to, f. Eks. ved Lauborg og ved Mølby. Paa dette Tidspunkt, da der endnu ikke fandtes nogen Bybebyggelse i Ansager, kunde en saadan Plan nok have været gennemførlig, men man frygtede dog, at det vilde blive for bekosteligt.

Stamhuset byggede derpaa de to Sidefløje.

Nogle faa Aar efter viste en Højesteretsdom i en lignende Sag, at Godsforvalteren havde haft Ret i sin Opfattelse, at Kirketiendejere ikke havde Pligt til at udvide Kirkerne.

Kirkens Overgang til Selveje foregik paa følgende Maade: Ifølge Tiendeafsløsningsloven var der af Staten udvalgt et Nævn, der var bemyndiget til at lade Kirkerne overgaa til Selveje, d. v. s. i Menighedens Eje, naar Kirketiendejeren ønskede det, dog at der fulgte saa stort et Beløb med Kirken, at Renterne af Beløbet var tilstrækkelige til at dække de aarlige Vedligeholdelsesudgifter efter Gennemsnittet af de sidste 20 Aars Regnskaber, samt at Midler for solgt Jordegods, der havde tilhørt Kirken, alle skulde medfølge Kirken. Stamhuset ønskede nu at afhænde Kirken. Kirkens Kapital var paa lidt over 19000 Kr., der henstod i Stiftsmidlerne. Denne Sum mente Stamhuset var tilstrækkelig til fremtidige

Stenderup Kirke.

Vedligeholdelsesudgifter. Ca. 4000 Kroner skulde da hen-sættes til større paakommende Reparationer, medens Ren-terne af de 15000 Kr., 600 Kroner aarlig, mentes rigelige nok til de almindelige Vedligeholdelser, eftersom de sidste 20 Aars Regnskab viste, at gennemsnitlig 300 Kroner aarligt havde været tilstrækkeligt. Hele Tiendeaflysningssummen, ca. 20,000 Kr., mente Stamhuset sig saaledes berettiget til at beholde for egen Regning. Menighedsraadet protesterede, idet det henviste til, at netop i de 20 Aar havde Vedlige-holdelsen været let, som Følge af Restaureringen i 1889, men Statsnævnet erklærede sig tilfreds med Stamhusets Til-bud, og hele Tiendeaflysningssummen tilfaldt Stamhuset, hvilket hos mange af Beboerne fremkaldte Utilfredshed. Her bør det dog til Gengæld erindres, at Stamhuset ikke havde været forpligtet til at bestride Kirkefløjenes Opførelse.

De første Par Aar efter Kirkens Overgang til Selveje gik det godt nok med Udgifternes Dækning gennem Ren-terne. Udgifterne udgjorde i det første Aar 388 Kr. 72 Øre og i det andet Aar 636 Kr. 22 Øre, men i de efterfølgende

Aar med de stærke Prisstigninger, baade paa Arbejdsløn og Materialer, har de 600 Kroner langt fra været tilstrækkelige. Nu maa der hvert Aar paalignes Beboerne et større Beløb til Bestridelse af Udgifterne. Der er dog ogsaa foretaget en Del ekstra Arbejder, som nye Gulve og Installering af Varmeapparatet, ligesom der er bygget et smukt Ligkapel, hvortil der var stærk Trang, navnlig efter at Ansager By var vokset saa stærkt frem.

* * *

Efter Aarhundredskiftet rejstes Krav om nye Kirker i flere midtjyske Sogne, hvor store Hedestrækninger var opdyrkede, og hvor derfor nye Byer og Bydele var fremstaaede. Beboerne i Skovlund og i Stenderup sluttede sig dertil. I Stenderup havde Pastor Madsen begyndt at holde Gudstjenester i Skolen, og de efterfølgende Præster havde gjort det samme.

Biskop Koch, Ribe, der interesserede sig stærkt for Sagen, fik Tilsagn fra Kirkeministeriet og Finansudvalget om Tilskud til 6 nye Kirker, een Kirke aarligt, og heraf blev de 2 bygget i Ansager Sogn, den ene i Stenderup, den anden

Skovlund Kirke.

i Skovlund. Paa sidste Sted blev desuden bygget Bolig for en Kapellan, som tillige er Sognepræstens Medhjælper i de øvrige Dele af Sognet. De to Præster prædiker skiftevis i de 3 Kirker i Sognet. Skovlund regnes dog fortrinvis for Kapellanens Distrikt, idet han fører dette Distrikts Kirkebog.

Notitser vedrørende Kirken.

Pastor Ramsing noterer en Fortegnelse fra 1838 over de Ansager Kirke tilhørende faste Ejendomme og deres paahvilende Hartkorn:

	Gl. Hartkorn				Nyt Hartkorn				
	Td.	Skp.	Fjk.	Alb.	Td.	Skp.	Fjk.	Alb.	
En Boel fæstes af Ansager Møller .		7		1	1	5		1	
En Gaard i Stenderup (Niels Hansen)	2	4	2	1½	2	5	2	1¾	
— — (Nielsens Enke)	2	4	2	1½	2	2	3	2¾	
		6		1	1	6	5	1	1½
Et Stk. Eng fra Ansager By fæstet til Iver Slot, Hoddeskov		1				2		1½	
Et Stk. Eng fra Kvie til Hovedg.		2	3	1		2	2		
Et Stk. Eng fra Kvie, tilh. Ansager og Tistrup Kirker		6	2			3	3	1¼	
	1	2	1	1	1	1	1	2¾	

Samme Præst skriver: Ved det nye Alterbilledes Indlæggelse maatte der fjernes et Lag Sten af Alterbordet. Der fandtes da en lille Reliquieæske af Bly. I Æsken fandtes en lille Splint af et Ben, omviklet med et lille Stykke Linned. Det fundne blev indsendt til „Oldnordisk Museum“. Nationalmuseet meddeler, at dette Fund fra Ansager Kirke er opbevaret i Museets II. Afdeling og er indført i Protokollen under Inventar-Nr. 7109. Paa Æskens udvendige Bund er indridset Bogstaverne + V + I + B + V +. Nogen sikker Tydning af disse Bogstaver kan dog ikke gives.

En Forespørgsel, om Museet eventuelt vilde levere Fundet tilbage til Ansager Kirke, besvaredes benægtende, da det mentes, at det bedst kunde opbevares paa Museet.

Kirkeklokkernes Aflevering under Frederik I.

Om dette Emne har Arkivar *Hvidtfeldt* skrevet en Afhandling i Vejle Amts Aarbog 1939, hvori han omtaler Afleveringen fra Kirkerne i Øster og Nørre Horne Herreder, der da hørte ind under Koldinghus Len.

Paa Herredagen 1526 vedtoges det, at alle Kirker, der havde mer end een Kirkeklokke, skulde aflevere den eller de største Klokker, som skulde sendes til København, idet man manglede Kanonmetal. Alt skulde samles paa „Koldinghus“ fra Skodborg, Kolding og Høneborg Len samt fra Nørvang, Øster og Nørre Horne Herreder. Fra Øster Herreds 6 Kirker afleveredes 7 Kirkeklokker, een fra hver af de 5 Kirker og 2 fra Ansager Kirke, der altsaa maa have haft 3 Kirkeklokker. Disse 7 Klokker vejede tilsammen 4400 Pund, heri dog vist medregnet Jernhænget. Fra Nørre Horne Herreds 9 Sogne afleveredes 10 Klokker, som kun vejede 2118 Pund. Ligeledes nævnes, at Vorbasse Kirke, som dengang horte til et andet Herred, afleverede en Klokke, der vejede 208 Pund. Ialt blev afleveret 44 Kirkeklokker paa „Koldinghus“.

Det er interessant at se, at Ansager Kirke i Slutningen af Katolicismens Tid har været den bedst udstyrede af Herredets Kirker, i hvert Fald med Klokker, samt at Klokkerne fra Øster Herred har været saa meget større end Kirkeklokkerne fra Nørre Herred og Vorbasse. Muligvis har de der narret Opsynet og beholdt de største. Der skulde ellers medfølge en Udsending fra Biskoppen, som sammen med den kongelige Embedsmand skulde give Beboerne Paalæg om Klokkernes Nedtagelse og Aflevering.

— Pastor *Jessen* fortæller om Døbefonten, at den efter Sigende tidligere havde været forsynet med Trælaag, og at Vandet da i Fonten kunde holde sig rent og klart fra Aar til andet. Siden blev anskaffet et Døbebækken af Messing, og selve Fonten har nu i Mands Minde været uden Vand. Han skriver ogsaa, at en smuk, stor Kalk af Sølv, indvendig

forgylt, med tilhørende Disk, halvt forgylt, er anskaffet i Aaret 1801.

Ligeledes fortæller han, at i 1771 havde Stamhusbesidder A. C. Tejlmann skænket et rødt Fløjls Alterklæde, som i 1838 trængte til Fornyelse, idet det var meget affalmet, medens Messeklæderne fra 1765 var velbevarede og smukke. Han nævner ogsaa de svære Malm-Alterlysestager.

Pastor Jensen ligger begravet foran Alteret sammen med sine to Hustruer.

Pastor Helsing ligger begravet i Kirken. En Mindetavle for ham hænger under Taarnet i det nuværende Vaabenhus.

Ved Kirkegaardens Regulering blev Pastor Fabricius' Gravhvelving afdækket. Skumlere vil fortælle, at da den blev aabnet, fandtes der en Ring paa Fruens Finger, men siden manglede den.

Da den sydlige Kirkefløj opførtes, maatte nogle Gravsteder flyttes. Det foregik paa den Maade, at der gravedes Kanaler ud, uden for Byggepladsen, hvorfra Brædder blev skubbet ind under Kisten, som derefter blev skubbet ud. Blandt andet blev Kisten med Gebhard Johan Heidenreich Kramons Lig flyttet ud i Øst. Hans Enke — gamle Else Kirstine — var til Stede; men Laaget gik itu, og Enken gensaa sin Mand, efter at han havde været begravet i 18 Aar.

Præster i Ansager efter Reformationen.

1. Ca. 1590—1614. *Bertel . . . . .*

I hans Tid blev Prædikestolen indsat 1609. Han lod ogsaa bygge en Mølle.

2. 1614—1640. *F. S. Hans Bertelsen.*

Søn af ovennævnte Hr. Bertel. Han skal have ladet Bjælker indlægge i Kirken*), og i hans Tid var Starup Annex til

*) Det er tvivlsomt, om det er rigtigt, jfr. hvad han selv skriver om Kirkebjælkerne i Indledningen S. 15. Det synes at fremgaa heraf, at disse Bjælker er af ældre Dato.

Ansager. En Beretning om flere Retssager, hvori han er indblandet, findes i „Saml. t. jysk Historie og Topografi“, 3. Rk., IV. Bind.

1621 beskyldes han for at have gravet efter Guld i en Høj, som kaldes Gaardhøj, nævnt i den Indberetning om Gravhøje i Sognet, som findes i Indl. Side 15, og som netop stammer fra hans Haand. Hr. Hans indstævner Rygtesmedene for Viborg Landsting, men her kan han ikke engang selv benægte det, Sagen angaar, og Dommen gaar ham imod.

Sagen forekommer os dunkel. Er det af arkæologisk Interesse, Præsten har ladet grave, eller er han simpelthen Skattegraver og Gravskænder?

For det sidste kunde den næste Sag tale. Den er dog endnu mere fantastisk end den første. En Tyveknægt, Anders Christensen Beerdag, bliver i 1638 sammen med en Kammerat grebet af Øvrigheden og bekender ved Retten i Løgumkloster bl. a. sin Deltagelse i Falskmøntneri. Herom fortæller han bl. a., „at en Præst ved Navn Hr. Hans Bertelsen, Sognepræst i Andtzager imellem Ribe og Varde (!), haver møntet adskillige mange Penge, baade for Gunde Rostrup paa Krabbesholm i Judland, og for Fru Karen paa Fruergaard*). Samme Præst lod hvert Aar fra Liubech (Lybæk) fra sin Faktor en ny Stempel at stemple Dalere med hjemhente, og haver Kejserens Øverste, som læa paa Riberhus i Krigstiden med sine Soldater (!), skikket Bud efter samme Præst, fordi han var kommen i Forfaring, at han kunde slaa Penge, at han for hannem nogen skulde forfærdige. Og der han med sit Redskab til hannem kom, og hannem saa mange han begærede forfærdiget, haver Øversten sagt til hannem, han skulde igen hjemdrage og mønte saa længe han vilde, dermed at hans Soldater kunde bekomme Penge. Og den Tid han Anders Christensen til forbemeldte

*) Fruergaard i Sønder Felding Sogn tilhørte paa den Tid Familien Skram. En Datter af Jacob Skram til Fruergaard var gift med ovennævnte Gunde Rostrup.

Præst var kommen, havde han vist hannem i en sønderlige Kammer norden ved Stuen ved hans Urtehave adskillige Daler, som han selv havde slagen, saavel og sit Redskab, som han dertil brugte.

Nok bekender han, at forskrevne Hr. Hans Bertelsen sin Broder, en Guldsmed samme Steds ved hannem boendes ved Navn Peder Bertelsen, i lige Maader saavel som sin Broder møntede og slog Penge.

Nok bekender han, at Jørgen Krudkræmmer i Husum, Jørgen Jensen i Billund m. fl. haver hentet og bekommet adskillige af saadanne falske Penge fra forskrevne Hr. Hans Bertelsen“.

Anders Christensen blev den 14. Januar 1639 hængt ved Hvolbøl i Lejrskov Sogn, men med Døden for Øje afsvor han, hvad han havde sagt, med følgende Ord:

„O, I ærlige, nærværende fromme Dannemænd og Godtfolk! Nu ser jeg min Endeligt og visse Død for mig; thi beder jeg eder for Guds Skyld, at I beder med mig til Herren allesammen, det han naadelig vilde forlade mig, hvis (= hvad) jeg haver sagt om den Dannemand Hr. Hans Bertelsen i Ansager; thi jeg ved hannem aldeles intet andet at beskyldte end alt Ære og godt, og ej heller jeg haver kendt hannem eller været i hans Hus, ikke heller haft nogen Omgængelse med hannem i alle mine Dage, saa sandelig Gud skal være min Sjæl naadig, naar jeg nu skifter denne Verden og agter at blive en salig Guds Barn*)“.

Lensmanden paa Lundenæs, Iver Vind til Nørholm, skaffer sig imidlertid Anders Christensens Bekendelse, for saa vidt den vedkom Præsten i Ansager, og hans Fuldmægtig mødte med den paa Landstinget og „formente, samme Bekendelse burde ved Magt at blive“. Hans Bertelsen bliver dog fri-funden, men alene fordi „forskrevne Anders Myndter har været en Misdæder, som for sine udædiske Gerninger er

*) Viborg Landstings Dombog C, 1639.

heden rettet, hvis Ord og Mundheld efter Recessen ikke staar til troende“.

Det var den sædvanlige Udgang af den Slags Sager og behøver derfor ikke at være grundet i noget særligt Fjendskab fra Hr. Iver Vinds Side over for Hr. Hans. Imidlertid tyder det, som senere skete, paa, at han gerne havde set Præsten blive afskediget 1639 for Falskmøntneri. Han havde da ikke behøvet selv at trænge ham ud af Embedet Aaret efter. Det gjorde ham nemlig, og ifølge Hans Bertelsens Opfattelse skyldtes det, at Iver Vind vilde have sine Børns Skolemester og sin fordums Pige forsørgede i Ansager Præstekald, hvorfor Lensmanden benyttede en usandfærdig Beskyldning af en Kvinde, Maren Christensdatter, imod ham og fik ham dømt fra Kaldet. Om denne Affære fremlagde Hans Bertelsen en skriftlig Beretning paa Landstinget 27. Sept. 1641.

Iver Vinds Bemærkninger hertil kendes ikke, om han overhovedet har svaret herpaa. Men at der har været noget om Sagen, derpaa tyder den følgende Præst Anders Lauritsen Wedels Optegnelser, som er aftrykt i „Jydske Samlinger“, 1. Rk., Bd. 1. Det hedder heri: „Anno 1635, efter at jeg havde studeret der (i København) i 2 Aar, haver ærlig og velb. Mand Iver Wind til Nørholm begæret, jeg vilde informere hans Børn og være deres Skolemester, og haver derfor tjent hans Velbyrdighed, ikke aleneste hans egne Børn at undervise og optugte, men ogsaa andre adelige Børn, Hans Velbyrdighed tog til sig og satte under min Haand og Disciplin i 4 $\frac{1}{2}$ Aar. — Anno 1640, der Hr. Hans Bertelsen i Andtzagger, den 1. Martii, selvvillig afstod Andtzagger Sogn og Kald, er jeg efter Guds vise Raad og Forsyn lovlig kaldet til Sognepræst i forskrevne Andtzagger Sogn, og blev straks derefter, den 10. Aprilis, ordineret til det h. Præsteembede af højlerd Mand Doctor Johan Borchersen, da Biskop udi Ribe, og det hæderlige Ministerio ibid (samme-steds). Siden den 13. April er jeg af Guds Forsyn med for-

nemme gode Venners Raad trolovet af hæderlig Hr. Enevold Gregersen i Dejbjerg til ærlig og gudfrygtig Pige Mergrethe Knudsdatter, tjenendes velb. Fru Helvig Skinkel Iver Winds. Samme Aar den 23. Tr., som indfaldt den 8. Novembris, gjorde velb. Iver Wind og hans Frue vort Bryllup i Ringkøbing“.

Det har altsaa haft sin Rigtighed baade med Børnenes Skolemester og den fordums Pige. Spørgsmaalet er saa bare. hvorledes det har forholdt sig med Hans Bertelsens „selv-villige“ Afgang fra Kaldet. Netop det, at „Selvilligheden“ udtrykkelig skal betones, kunde jo tyde paa, at der har været noget muggent ved det.

Sagen mellem Præsten og Lensmanden, der var en Injurie-sag, rejst af Lensmanden mod Præsten, afgjordes ved en Landsretsdom af 25. November 1641, som imidlertid ikke helt renser Iver Vind for Præstens Beskyldninger, idet den slutter med, „at Dommerne dog ikke kan kende Sagen saaledes, at Hr. Hans derfor bør at lide paa sin Ære“.

Meget m. H. t. Hans Bertelsens Karakter og Skæbne staar saaledes hen i det uvisse. „Var han en sindsyg Person med Bekendtskaber i tvivlsomme Kredse? Eller var han en med Urette forfulgt Mand, hvem nogle Besynderligheder maaske havde gjort til Genstand for Almuens Mistro, og hvis Embede en selvraadig Herremand havde Brug for?“ (Dr. Vill. Christensen). Vi ved det ikke. Men mange interessante Indblik i den Tids Forhold giver det, som foreligger. Hr. Hans' Dødsaar er ubekendt.

3. 1640—1656. *Anders Lauritsen Vedel.*

Født i Vejle 21. Maj 1613. Fader: L. Lauritsen, Ridefoged over Iver Vinds gejstlige Gods og Kannikedom i Ribe. Moder: Karen Gregersdatter. Stud. fra Ribe 1633, Cand. 1635, gift med Mergrethe Knudsdatter, Datter af K. Olufsen og Kirsten Henningsdatter. Han døde 2. September 1656 og efterlod sig Enke og 7 Børn, 2 Sønner

og 5 Døtre. Enken blev siden gift med Forgængeren. (Se i øvrigt under Forgængerens Beskrivelse).

4. 1656—1673. *Morten Christensen (Toft el. Varde).*

Havde været residerende Kapellan i Varde. Dertil ordineret den 8. Maj 1651. Gift med Forgængerens Enke. Døde 2. Marts 1673. Enken døde 1676.

5. 1673—1701. *Jens Mogensen Graverslund.*

Født 1637, gift med Forgængerens Steddatter, Kirsten Andersdatter Vedel, f. 6. Juli 1645. Død i Kolding. Havde 2 Sønner og 2 Døtre. Den ene Søn blev Sognepræst i Ærøskøbing „vir vere religiosus, sed suspectus artis magica“. Hans Ægteskab var et Kors, han havde Sorg af sine Børn og Fortrædeligheder i alle Maader. Han var yderst fattig, havde en forvirret og misnøjet Alderdom, fik Proces med Eftermanden om Møllen, hvilken denne vandt 1714.

6. $\frac{23}{3}$ 1701— $\frac{10}{5}$ 1720. *Philip Henriksen Friedlieb*

af Ærøskøbing. Gift med Christiane Elisabeth Sørens-datter Bornemann af Lønborg-Egvad. Hun døde 1769 og han 1750 som Sognepræst i Mariager. Som ovenfor nævnt vandt han en Proces med sin Forgænger angaaende Fæsteafgiften af Møllen.

7. $\frac{10}{5}$ 1720—1745. *Hans Knudsen Helsing.*

Født 29. December 1687, Student fra Slagelse 1705, Cand. 20. Nov. 1713, havde været Hører. Gift 25. Maj 1720 med Søster Anna Gløe, der døde 1742 uden Børn. Han døde 30. Maj 1746. Vistnok en Brodersøn af ham, Hans Lambert Helsing, synes at have været Farbroderens Hjælpepræst fra 1738—44. Han kaldedes til Vinding-Bryrup-Vrads. Her omtales han saaledes: „Hans Levnet lig hans Formands“. Denne omtales saaledes: „Expedit og veltalende, men liderlig og drikkfældig, en vidtløftig Herre til stor Sorg for sin Familie, i Klim var hans Levned saaledes, at det var bedst at tie derom. Ved sin Kaldelse hertil maatte han ved Aarhus Landemode 19. Maj 1739 underskrive en streng Forpligtelse.

siden var hans Levemaade ikke saa forargelig, dog var han ikke saadan, som han havde lovet at være.“

Sandsynligvis har den unge Pastor Helsing vist Anlæg i samme Retning allerede som Medhjælper, og Kirkepatronen har saa ikke villet indstille ham som Farbroderens Eftermand. Han har søgt andet Embede, og Farbroderen har taget sin Afsked.

8. 1745—1769. *Jens Sørensen Jessen.*

Født i Hjerting. Fader: Skipper S. Jessen. Moder: Karen Abrahamsdatter Brokmand. Student fra Ribe 1739, Cand. 1742. Gift m. Maren Bjørn Pedersdatter Friede af Lejrskov.

Han var ivrig for Skolevæsenets Ordning. Stuehuset til Præstegaarden blev i hans Tid opført af saa godt som nyt Materiale. Han døde 25. Febr. 1769. Hans Enke nød i flere Aar Pension. Han ligger begravet foran Alteret.

9. $\frac{2}{6}$ 1769— $\frac{10}{6}$ 1773. *Hans Jørgen Christian Høgh.*

Født i Horsens 30. April 1738. Fader: Jørgen Høgh, Købmand, siden Bedemand. Moder: Helena Dorthea Ovesdatter Guldberg (Præsten var altsaa Broder til Statsminister Ove Høgh Guldberg). Stud. fra Horsens 1756, Cand. 1760. Pers. Kapellan Skorup 3. Sept. 1764. Gift 18. Okt. 1769 med Dorthea Catrine Nyland, født i Horsens den 1. December 1741, død 1807. Havde 1 Søn og 2 Døtre. Forflyttedes til Gentoft. Han døde den 10. December 1805. Sønnen blev der hans Efterfølger.

10. $\frac{25}{8}$ 1773—1804. *Georg Andreas Fabricius.*

Født i 1740, Student fra Frederiksborg 1762, Cand. 1765. Gift med Else Ølgaard 1774. Han døde 1814 og ligger begravet i en muret Gravhvælving paa Kirkegaarden.

11. 1804—1820. *F. S. Vilhelm Fabricius.*

Født 7. April 1777, Stud. 1793, Cand. 1798. Gift med Ingeborg Margrethe Ølgaard, født paa Sneumgaard 1774. Fader: Proprietær Niels Rasmussen Ølgaard. Moder: Margrethe Hedvig Fabricius af Varde.

En Søn, Niels G. Fabricius, blev Præst i Højrup i Sønderjylland og døde 1855. Vilhelm Fabricius søgte Afsked 22. November 1820 og døde som Ejer af Brammingegaard den 9. December 1824.

12. 1821—1825. *Oluf Christian Holt Cortsen.*

Født 26. August 1772. Fader: Sixtus Nielsen. Moder: Anna Hedvig Højer. Stud. 1791, Cand. 1801. Havde været Præst i Henne-Lønne fra 6. Maj 1811. Gift med Mette Kirstine Bering af Skjern. Hun døde 1849. 2 Sønner og 4 Døtre. Han forflyttedes fra Ansager til Saltum-Hume. Døde 26. November 1846.

Hans Kone var meget svagelig, og de var yderst fattige. Han var uenig med Beboerne om Sommerskolegangen, som han gerne vilde have indført. Hans Forgænger havde alt gjort et Tilløb dertil, idet han havde faaet indført Søndagsundervisning om Sommeren. Pastor Cortsen fik 1824 Tilladelse til at nedrive 6 Fag af Stuehuset til Brug ved Reparation af de øvrige Bygninger. — 1825 truedes han af Fallit, men blev da forflyttet 14. September s. A.

13. 1825—1834. *Christen Torkilsen.*

Født 17. December 1794. Fader: Torkil Christensen, Hvejsel ved Vejle. Moder: Kirsten Christensdatter. Student fra Horsens 1816, Cand. 15. Jan. 1823. Gift m. Oline Petrine Beyerholm, f. 25. Marts 1796, d. 2. Juli 1864. Fader: Ole Beyerholm, Lærer ved Søetatens Divisionsskole. Moder: Marie Sophie Fredericia Hertz. 5 Sønner, 6 Døtre. En Datter, Charlotte, blev gift med Pastor Jes Mygdal, Nr. Snede.

Den 8. Jan. 1834 forflyttedes Pastor Torkilsen til Sørby-magle paa Sjælland.

Skolestridighederne fra Forgængerens Tid bilagdes i hans Embedsperiode. Et Skolehus blev bygget i Stenderup. Et gammelt Skoleforslag, der var indsendt til Skoleautoriteterne straks efter 1814, men havde henligget siden, blev endelig approberet 23. Septbr. 1830, om end i ændret Form.

14. 1834—1847. *Verner Jesper Andreas Ramsing.*

Født i Ribe 10. Decbr. 1801. Fader: Peder Ramsing, Hospitalsforstander og Borgerløjtnant. Moder: Marie Susanne Ussing. Stud. fra Ribe 1821, Cand. 1828, Kapellan i Andst 1829. Forflyttedes til Darum—Bramminge 1847 og til Vester Skjerninge 1860. Gift m. Anna Margrethe Borgen, f. paa Lindbjerggaard 5. Nov. 1803. Fader: Major Chr. Erhardt Borgen af Lyngaa Sogn. Moder: Anna Margrethe Birgitte.

En Skole blev i hans Embedstid bygget paa Mølbygaards Mark. Skolestuen i Ansager blev forsynet med Inventar og Skolebøger. Lærernes Lønninger forhøjedes i H. t. Resolution af 27. Maj 1841. Det første Sogneforstanderskab valgtes 1842, og Pastor Ramsing blev i den sidste Del af sin Embedstid dets Formand; selvskrevet Medlem havde han været fra Sogneforstanderskabets Oprettelse.

15. 1847—1870. *Hans Jørgen Rhod.*

F. 30. Marts 1791 i Langaa, Stud. f. Viborg 1814, Cand. 29. Okt. 1828, ordineret Degn paa Romø 11. Maj 1837, Farfaderen var Præst i Langaa og hed Hans Andersen Rhod. Faderen, Søren Kjeldsen Rhod, blev ligeledes Præst i Langaa. Gift med Elisabeth Birgitte Esmark. Foruden Sønnen, Hans Jørgen Rhod, var der en Datter, der blev gift med Laurids Ditlev Monrad, Præst i Ø. og V. Alling. Søren Kjeldsen Rhod var meget afholdt. — Hans Jørgen Rhod var Præst i Ansager i ca. 23 Aar og døde 23. April 1870, ca. 79 Aar.

Han havde 3 Børn. En Datter døde faa Dage efter sin Konfirmation. En Søn, Georg, blev Købmand i Ansager. En anden Søn, Hans, var Landmand, først i Ansager og senere i Tistrup; han var bl. a. Herredsvurderingsmand for Vest- og sønderjydske Kreditforening i Ringkøbing.

16. $\frac{23}{9}$ 1870— $\frac{5}{11}$ 1877. *Vilhelm Skalstrup Stilling.*

Født i Tovstrup Mølle, Dollerup Sogn, den 12. Marts 1830. Stud. 1850, Cand. 1856, blev 1858 pers. Kapellan for Todbjerg og Mejlby, Randers Amt, i 1863 Kapellan pro loco for Hvelsted og Tulstrup, Aarhus Amt. Efter at Ansager Præstekald først var blevet besat med Pastor Kjær fra Grønland, som dog trak sig tilbage ifølge Menighedens Anmodning, da han var overmaade tunghør, blev Stilling kaldet den 23. September 1870.

Præstegaardsmarken blev i hans Tid merglet, og Vaaningshuset betydelig forbedret, „saa det nu er stærkt, men dog lader meget tilbage at ønske“.

Den 5. November 1877 forflyttedes han til Vøjerslev, Ajds og Thorsø Menigheder i Aarhus Stift.

17. $\frac{7}{1}$ 1878— $\frac{16}{3}$ 1886. *Henrik Muble Hoff.*

Født i Sørbymagle ved Slagelse 17. Juli 1849. Søn af Skolelærer i Sørbymagle Gerhard Tetens Hoff og Hustru Gertrud Kirstine Vium. Cand. 27. Juni 1874, Huslærer hos Vilh. Beck i Ørslev 1874—76, personel Kapellan i Ørsted ved Randers fra 11. August 1876. Kaldet til Ansager 7. Januar 1878. Kaldet til Sognepræst i Valensbæk ved København 16. Marts 1886. Gift 26. September 1876 med

Henriette Hansine Tetens. De havde 5 Børn, hvoraf 3 døde som smaa i Ansager.

En Søn, Ejnar Hoff, blev Missionær i Indien, en Datter blev gift med en Præst i Danmark.

Skolevæsenet blev i hans Embedstid forbedret. Skovlund Skole blev gjort til et fast Embede. En Vinterlærer blev ansat for Ansager og Stenderup, saa der nu blev Hverdagsundervisning for alle store Børn om Vinteren.

Kirkegaarden blev udvidet, planeret og beplantet 1884. Ansager Mølle overgik til Selveje for 4400 Kr., en Lade blev bygget 1882. En Sygekasse blev stiftet 1880, men ophævedes 1885. Dens Ejendom, 300 Kr., hensattes til en senere oprettet Sygekasse. En Hjælpekasse stiftedes 1884-85 til Støtte for Smaaafolk.

„Guds Ordet har vundet en forunderlig velsignet Indgang i Menigheden og givet sig tilkende baade i Bekendelse, i Kirkebesøg, Salmesang og Aflæggelse af megen Raahed samt megen Offervillighed over for mange gode Foretagender, som Hungersnøden i Santalistan, Missionen, Børnenes Juletræ, og i de sidste Aar i en kristelig Ynglinge- og Pigeforening paa tilsammen 80 á 90 Medlemmer.“

(Efter Liberdaticus).

18. 27. 1886—16. 8 1890. *Mads Christian Madsen.*

„Jeg er født i Asperup ved Middelfart som Søn af afdøde Cancelliraad, Branddirektør Madsen og efterlevende Hustru Mariane Sørine Madsen. Stud. 1866. Studerede 2—3 Aar Jura, men opgav af forskellige Grunde dette Studium. Blev Landbrugskandidat 1872, Soldat i 1873, Avlsforvalter paa Minnesberg i Sydsverrig, siden paa Ellingegaarden i Odsherred paa Lolland.

I Foraaret 1875 købte jeg Svinninge Mølle ved Nykøbing paa Sjælland og indgik samme Aar Ægteskab med Thora Emilie Abben fra Hillerød. Vi har haft 6 Børn, hvoraf 5 lever. I 1882 bortforpagtede jeg min Gaard og drog til København at forberede mig til theologisk Embedseksamen, som jeg bestod i Januar 1886, og blev derefter kaldet til Sognepræst for Ansager Menighed den 27. Maj samme Aar, blev ordineret i Ribe Domkirke den 4. August og holdt Tiltrædelsesprædiken den 15. samme Maaned.

Den 16. August 1890 blev jeg kaldet til Sognepræst for Hundborg-Jannerup Menigheder i Aalborg Stift og holdt min Afskedsprædiken i Ansager Kirke den 12. Oktober.

Mit Arbejde har Herren velsignet. Den under min Formand begyndte Bevægelse blandt de Unge gav sig Udslag i Stiftelsen af en Ynglinge- og Pigeforening i Januar 1887, der indmeldtes som Led i de samvirkende Ynglinge- og Pigeforeninger i Danmark og ved min Afrejse talte godt 200 Medlemmer. — Fra Fastelavn til Paaske 1888 gik en meget stærk Vækkelse hen over Sognet. En synlig Frugt af denne Bevægelse gav sig tilkende i det smukke Missionshus „Thabor“, der kostede ca. 6000 Kroner og indviedes den 15. November 1888 af Pastor Vilh. Beck. Kirken, som længe havde været for lille til Kirkebesøget, fik tilføjet 2 Korsarme og taget i Brug første Gang Juledag 1889. I 1890 stiftedes en Kvindeforening i Forbindelse med en Sygeplejeforening, der har sendt en Datter af Niels Pedersen, Lun- l Mark, til København for at uddannes til Sygeplejerske under „Røde Kors“.

Den Velsignelse, der i de forløbne Aar er udøst over Menigheden, er jeg fuldtud blevet delagtiggjort i, og med inderlig Tak i mit Hjerter forlader jeg dette for mig dyrebare Sted.“

— — Saavidt Pastor Madsens egne Optegnelser. Han forflyttedes til Næsbjerg 1897, søgte sin Afsked 1. April 1919 og flyttede til Skovlund. Hans Hustru døde 22. Februar 1922, og han døde den 30. December 1929. Han havde følgende Børn: Vilhelm, Forfatter og Censor, døde 23. December 1938. Georg døde som ganske ung. Johannes var Forvalter og Bestyrer paa store Gaarde, men bor nu i København. Kristian var Apotheker, han døde den 12. Juli 1937. En Datter, Ellen Emilie, bor i Skovlund.

19. ³⁰/₁₀ 1890—²⁹/₆ 1896. *Anders Jensen.*

Født 9. Jan. 1854 i Strandkær i Tyrsted Sogn ved Horsens.

„Gik i Horsens lærde Skole 1866—70, men opgav der-
efter Læsningen og lærte praktisk Landbrug paa flere større
Gaarde og var ogsaa i flere Aar Avlsforvalter paa større
Gaarde, indtil jeg i Sommeren 1877 købte en Bondegaard

i Voel ved Silkeborg. Samme Efteraar
ægtede jeg Larsine Oline Larsen fra
Lejerupgaard i Vaabensted ved Sax-
købing. I Efteraaret 1883 optog jeg
Læsningen igen og tog 4de Klasses
Hovedeksamen, Sommeren 1886 Stu-
dentereksamen, og endelig Sommeren
1890 theologisk Embedseksamen. —
Under 30. Oktober 1890 blev jeg
kaldet til Sognepræst for Ansager og
holdt Tiltrædelsesprædiken 1. Søndag
i Advent. 20. Juni 1896 blev jeg kaldet til Sognepræst for
Darum og Bramminge, og holdt Afskedsprædiken i Ansager
den 9. August samme Aar.

I aandelig Henseende har de forløbne 6 Aar været gode.
Den under de to foregaaende Præster fremkomne Livs-
bevægelse er bevaret i en rolig Udvikling. Der samles altid
mange Folk, naar Guds Ord lyder, baade i Kirken og
Missionshuset og ved Bibellæsninger. De sekteriske Røster
har aldrig kunnet finde Indgang her. Bibellæsning om Vin-
teren har været holdt 4 Steder i Sognet og Fasteprediken
i Kirken med god Tilslutning. Der har været holdt Efter-
middagsgudstjeneste i Stenderup hveranden Søndag og i
Kvie Skole sidste Aar efter Opfordring hver 4de Søndag.

En rig Velsignelse er bleven mig til Del i de 6 Aar, og
jeg vil aldrig glemme Begyndelsesstedet for min præstelige
Virksomhed, og hvad jeg lærte og modtog her.“

(Efter Liberdaticus).

20. 1896—1907. *Søren Mikkelsen Nielsen.*

— Født den 23. Februar 1869 paa „Sølvsten“ i Skjød
Sogn som Søn af Gaardejer Niels Timring Matiesen og

Hustru Mette Marie Sørensen. Han døde som Sognepræst i Hvidbjerg den 15. September 1922.

Han blev dimitteret fra Ranum Seminarium og var Lærer ved Hjerm S. Skole i ca. 5 Aar, blev Candidat ca. 1895 og var Kapellan i Ebeltoft ca. 1 Aar, inden han blev Sognepræst i Ansager. Han blev gift den 30. Juli 1897 i Jacobskirken i København med Dorte Thykier, der var født den 12. September 1876 i Randers, død i Hvidbjerg den 31. Marts 1931. — Hun var Datter af Søren Asch Bang Thykier og Hustru Bolette Marie Schou. Hun blev gift anden Gang den 20. Nov. 1925 med Gaardejer,

Enkemand Laurids Lausten, „Stenhøjgaard“, Hvidbjerg.

Om deres 7 Børn kan oplyses følgende: Niels Aage Nielsen, født 14. April 1898, nu Overlæge i Kolding. Marie Nielsen, født 25. Aug. 1899, død i Hvidbjerg 29. Juli 1930. Gudrun Nielsen, født 14. Oktober 1901, gift med Dyrnlæge Steffensen, Hvidbjerg. Ejnar Thykier Nielsen, født 28. Februar 1903, Læge i Lemvig. Ellen Nielsen, født 13. Aug. 1905, gift med Læge Sørensen, Løgstør. Anna Thykier Nielsen, født 21. Januar 1911, Sygeplejeassistent, Kolding. Kirstine Schou Nielsen, født 28. Oktober 1913, gift med Cand. theol. Kirk-Thomsen, Løgstør.

21. $\frac{1}{11}$ 1907— $\frac{1}{11}$ 1921. *Niels Peder Nielsen.*

— Født i Lemming ved Silkeborg den 28. Oktober 1865 som Søn af Gaardejer Christen Nielsen og Hustru Andersine Jensen. Theologisk Candidat i Sommeren 1895. Hjælpepræst hos Pastor Christensen, S. Felding-Assing, og hos Pastor Læssøe i Galten og Vissing og derefter Vikar for Pastor Olsen paa Anholt under dennes Sygdom og Bortrejse. Fra 1. Januar 1899 til 1. November 1907 Kalds-

kapellan i Ølgod-Strellev. 1. November 1907 til 1. November 1921 Sognepræst i Ansager. Fra 1. November 1921 til 1. November 1929 Præst ved Zionskirken i Esbjerg — først residerende Kapellan, senere Sognepræst. 1. November 1929 tog han sin Afsked paa Grund af Sygdom og flyttede til København. Efter til Dels at have genvundet sit Helbred har han der hjulpet flere Præster under Sygdom og Ferie.

12. December 1897 blev han gift i Trinitatis Kirke i København med Maria Andrea Hansine Nielsen, født 31. August 1868 i København, Datter af Købmand Niels Andreas Nielsen og Hustru Hansine Marine Jørgensen.

Hun døde i Esbjerg den 21. December 1927.

Børn: Martha Hansine Anna Margrethe Nielsen, født 2. November 1898, Kunstmalerinde i København. Johannes Kristen Andreas Nielsen, født 11. Februar 1901, Overingeniør paa Aarhus Oliefabrik. Jakob Kleisdorff (Nielsen udeladt ifølge Bevilling), født 30. Juni 1903, Assurandør i København. Anna Signe Karen Nielsen, født 24. Januar 1905, Læge ved Rigshospitalet i København. Filip Martinus Blom Nielsen, født 27. Maj 1908, paa Maskinfabrik i København.

22. ²²/₂ 1922. *Simon Mettinus Albrechtsen.*

Født 14. August 1880 i Nees Sogn, Søn af Husmand Jens Albrechtsen og Hustru Stine, f. Jakobsen.

Pastor Albrechtsen var først Landmand, søgte derefter Uddannelse til Missionær i D. M. S., tog Eksamen ved Universitetet i 1908 og blev ordineret 1909. Missionær i Indien fra

Hustru Mette Marie Sørensen. Han døde som Sognepræst i Hvidbjerg den 15. September 1922.

Han blev dimitteret fra Ranum Seminarium og var Lærer ved Hjerm S. Skole i ca. 5 Aar, blev Candidat ca. 1895 og var Kapellan i Ebeltoft ca. 1 Aar, inden han blev Sognepræst i Ansager. Han blev gift den 30. Juli 1897 i Jacobskirken i København med Dorte Thykier, der var født den 12. September 1876 i Randers, død i Hvidbjerg den 31. Marts 1931. — Hun var Datter af Søren Asch Bang Thykier og Hustru Bolette Marie Schou. Hun blev gift anden Gang den 20. Nov. 1925 med Gaardejer,

Enkemand Laurids Lausten, „Stenhøjgaard“, Hvidbjerg.

Om deres 7 Børn kan oplyses følgende: Niels Aage Nielsen, født 14. April 1898, nu Overlæge i Kolding. Marie Nielsen, født 25. Aug. 1899, død i Hvidbjerg 29. Juli 1930. Gudrun Nielsen, født 14. Oktober 1901, gift med Dyrnlæge Steffensen, Hvidbjerg. Ejnar Thykier Nielsen, født 28. Februar 1903, Læge i Lemvig. Ellen Nielsen, født 13. Aug. 1905, gift med Læge Sørensen, Løgstør. Anna Thykier Nielsen, født 21. Januar 1911, Sygeplejeassistent, Kolding. Kirstine Schou Nielsen, født 28. Oktober 1913, gift med Cand. theol. Kirk-Thomsen, Løgstør.

21. $\frac{1}{11}$ 1907— $\frac{1}{11}$ 1921. *Niels Peder Nielsen.*

— Født i Lemming ved Silkeborg den 28. Oktober 1865 som Søn af Gaardejer Christen Nielsen og Hustru Andersine Jensen. Theologisk Candidat i Sommeren 1895. Hjælpepræst hos Pastor Christensen, S. Felding-Assing, og hos Pastor Læssøe i Galten og Vissing og derefter Vikar for Pastor Olsen paa Anholt under dennes Sygdom og Bortrejse. Fra 1. Januar 1899 til 1. November 1907 Kalds-

1909 til 1921, men maatte da rejse hjem paa Grund af sin Hustrus svage Helbred. Han blev gift 1912 med Inger M. Klausen.

Lidt af Kaldskapellaniets Historie.

Efter Opførelsen af de to Filialkirker i Stenderup 1909 og i Skovlund 1910 oprettedes ved kgl. Resolution af 24. Januar 1911 et Kaldskapellani for Ansager Sogn med Bolig i Skovlund. Under 1. Juni 1911 afleveredes den nyopførte Kapellanbolig i Skovlund (opført efter Tegning af Arkitekt Lonborg Jensen 1910—11). Have 5 Skp. Land, Byggegrund iberegnet.

Regulativ for Embedsforretningernes Fordeling approberedes af Kirke- og Undervisningsministeriet den 7. September 1911.

13. Juli 1912 bifalder Kirkeministeriet, at der fra 1. Jan 1922 indføres selvstændige Kirkebøger for Stenderup og Skovlund. 13. Juni 1935 fastsættes ved Ministeriets Skrivelse Grænserne mellem Skovlund, Ansager og Stenderup Kirke distrikter. 12. September 1935 bestemtes ved Ministeriets Skrivelse, at der vil være at foretage Fællesligning til Ansager Sogns tre Kirker.

KAPELLANER VED KALDSKAPELLANIET

1. ¹⁵/₄ 1911—1916. *Peter Laurentius Müller Husum.*

Født i Brundby den 19. Juni 1878. Forældre: Ludvig Birkedal Husum og Hustru Frederikke Henriette Amalie. Candidat 1903. Den 29. Februar 1916 kaldedes han til Sognepræst for Sdr. og Nr. Bork Menigheder. 1926 forflyttet til Vammen-Lindum-Bigum i Viborg Stift, hvorfra han entledigedes 1932. Død 24. Februar 1935.

2. ¹⁵/₁₀ 1916—1919. *Frederik Reinhold Nielsen.*

Født i Ægsted, Præstø Amt, den 12. Januar 1852. Forældre: Lærer Rasmus Nielsen og Hustru Sofia Juliane Bjørnson i Næstved. Kapellan i Starup og Nebel 1877, Sogne-

præst i Kollerup 1879, i Fausing og Auning 1890, Asminderup 1899. Entledigedes derfra 1914, konstitueredes efter Menighedsraadet's Andragende i Embedet her den 15. Oktober 1916.

3. 1919—1922. *Jørgen Bachevold.*

Født i Brandstrup. Forældre: Sognepræst Christian Julius Alexander Bachevold og Hustru Mathilde Sofia Bøss. Kaldet hertil 21. Maj 1919. 20. Februar 1922 kaldedes han til Sognepræst for Assing Menighed. Entledigedes 18. Maj 1936 og døde 20. Februar 1937.

4. 1922—1935. *Hans P. Nielsen Lykke.*

Født i Blidstrup. Forældre: Jens P. Nielsen Lykke og Hustru Ane Kirstine. Kandidat 1915. 10. April 1916 Sognepræst for Salling og Oudrup ved Løgstør. Tog Afsked derfra den 1. Oktober 1918, kaldedes hertil 7. September 1922 og til Fodby ved Næstved 10. December 1935.

5. ²⁹/₆ 1936. *Povl Olav Østergaard-Povlsen.*

Født den 23. Aug. 1910 i Aalborg. Forældre: Kommune­lærer P. Østergaard-Povlsen og Hustru Anna, født Nielsen. Student fra Aalborg 1929, theol. Kandidat Januar 1936. Kaldedes hertil 29. Juni 1936, ordineredes i Ansager Kirke den 7. Juli s. A. af Biskop S. M. Vestergaard og indsat samme Dag af Provst K. V. Tetens.

Gift 17. Oktober 1939 med exam. Faglærerinde Gudrun Lauritsen, Datter af Overdyrlæge L. J. Lauritsen og Hustru Marie, f. Nielsen; født i Vejle den 2. Juli 1911.

SKOLEVÆSENET FØR SKOLELOVEN AF 1814

Et almindeligt Undervisningsvæsen for alle Børn, saavel fattige som de bedrestillede, har vi ikke haft i mere end to Hundrede Aar.

I den katolske Tid var det særlig Munkene, der gav sig af med boglige Sysler. Efter Bogtrykkerkunstens Opfindelse, Reformationens Indførelse og Bibelens Oversættelse til Modersmaalet, var der en Del, særlig i Byerne, der lagde sig efter at lære Læsekunsten. Derom vidner bl. a. de forskellige Andagtsbøger og religiøse Flyveskrifter, der efterhaanden spredtes ud over Landet. Men paa Landet vedblev det at se sørgeligt ud i saa Henseende. Undervisning var en Privatsag, som kun de mere velhavende og lærelystne lod deres Børn faa Del i. Flere af Folkets ledende Mænd søgte nu og da at sprede Interesse for en almen Undervisning, men stadig uden synligt Resultat. Frederik IV lod dog bygge 240 Skoler, men det var paa Ryttergodserne, og det blev derfor væsentligst kun Øerne, der fik Glæde af disse. Til Jylland blev der meget faa — til disse Egne slet ingen.

Som et 200 Aars Minde for Reformationen i 1536 indførte Christian VI i 1736 Konfirmationen. Den skulde omfatte alle Børn i 14 Aars Alderen hele Landet over. Det blev en god Drivfjeder paa Skolevæsenets Omraade. Præsterne hævdede nemlig, at de ikke kunde konfirmere alle disse Børn, da mange af dem end ikke kendte Bog-

staverne, endsige kunde læse. De kunde derfor ikke bringe saadanne Børn selv de allersimpleste Kristendoms-kundskaber.

— Den 23. Januar 1739 udkom da en kongelig Forordning, hvorefter der indførtes obligatorisk Skolegang for alle Børn i hvert eneste Sogn. Udgifterne herved skulde fordeles paa Hartkornet i Sognet eller, om dette blev delt i flere Skoledistrikter, paa hvert enkelt Distrikt for sig. — „Almissebørn“ skulde dog informeres gratis.

Aaret efter, d 29. April 1740, udkom en ny Forordning, der gjorde det til en Pligt for Sognets største Hartkornsejer (Herremanden) at tage Sagen i sin Haand sammen med Sognepræsten.

— Man havde jo nok hidtil haft Degne, i hvert Fald ved Hovedkirkerne, men sjældnere ved Annekskirkerne, idet Degnen fra Hovedsognet fulgte med Præsten til Annekskirken for at lede Sangen. Degnen skulde endvidere en Time før eller efter Gudstjenesten samle Børnene og mundtlig lære dem „Fadervor“ og „Budene“ m. m. Som Vederlag herfor var efter Reformationen af Kirkernes og Domkapitlernes Midler tillagt Degnene de saakaldte „Lysepenge“, 3 Rigsdaler 2 Mark, af hver Kirke. Dette var maaske ogsaa den eneste Form, hvorunder man ude paa Landet kom til at nyde godt af Domkapitlernes Midler, skønt det ellers saa betænksomt lyder i Recessen af 1536:

„Eftersom disse Biskopper sig saa gruelig haver forsyndet, og eftersom Vi ikke vil have saadanne Biskopper mere, saa inddrages deres Slotte og Gaarde og andet Gods, at den fattige Almue ikke saa haardelig skal beskattes.“

Sognepræsten i Ansager hed paa dette Tidspunkt Helsing og Degnen Jes Nybro. Denne blev saaledes Sognets første Skoleholder.

„Nørholm“ havde mest Hartkorn i Sognet, om end „Lindbjerggaard“ ejede næsten lige saa meget. Det blev

derfor Ejerinden af Nørholm — Enke efter Stefan Nielsen Ehrenfeldts — Marie Ehrenfeldts, som for øvrigt boede paa Endrupholm, der kom til, sammen med Pastor Helsing og bistaet af Herremanden paa Lindbjerggaard, at forestaa Udarbejdelsen af en Skolefundats og at søge at føre den ud i Livet.

Navnlig det sidste viste sig at være i høj Grad besværligt.

I det følgende gengives i Afskrift nogle Papirer fra Godset Nørholms Arkiv, som jeg ved Hr. Godsinspektør *Mengels* Velvilje har haft Adgang til:

FORSLAG TIL SKOLEHOLDERI

udi Aansagger Sogn.

Herudi allerunderdanigst følger Deres Kongelige Majestæts al lernaadigste udgangne Forordninger De Dato 23. Jan. 1739 og 29. April 1740 Skolevæsenet paa Landet i Danmark vedkommende, saa og til at fyldestgøre dem udi Herredet fra Amtmanden, Højædle og Velbyrdige Hr. Justits Raad Tejlmann og Herreds Provsten Velærværdige og Højlærde Hr. Laurids Lund Deres respektive Cirku-lærebref af 29. Martz sidst, forsaavidt dette Skole Holderi vedkommer, hvori underskrefne Marie H. Ehrenfeldts er Patron til Kirken. Og saa vit jeg maa formene tillige skal være største Lods Ejer til samme Forordningers allerunderdanigste Efterlevelse.

Saaledes foranstaltet:

1. Udi Aansagger Sogn og By er en gammel Degne Bolig, hvor alt det ungefæhr eragtes kand være midt udi Sognet. Same Degne Bolig kand paa samtlige Lods Ejende Bønders Bekostning med nogle Fags Tilbygning udvides saaledes, at den til Skolehold kand vorde bekvem. Denne Skole kand hele Sognets Ungdom uden nogen for stor Besværlighed søge, og tilkommer det da Degnen ifølge Hans Kongelige Majestæts derom gjorde allernaadigste Anordninger at holde Skole saavel om Vinteren, udi de 4 eller 5 Maaneder Bønderne deres Børn fra fornødent Arbejde og andet nødvendig Gjerning kan undvære, som om Sommeren, om nogen enten formaar at holde deres Børn der, eller dem ikke hjemme behøver.
2. For same Skolehold, hvortil efter gjort Overslag kan søge henvend ungefæhr 40 Børn, bør Degnen nyde af hvert Barn som læser i

Breve, regner eller skriver, ugentlig 3 Sk., og af de som alene læser i Bøger 2 Sk. om Ugen, foruden at hand til Indgangs Penge af hver bekommer 4 Sk., dog er fattige Almisser børn ikke herunder begreben, som ej alene i Skolen antages, men og tilbørligen informeres uden nogen Betaling.

Til Ildebrand bør Degnen som Skoleholder nyde og bekomme 40 Læs Tørv, hvilke hannum aarligen af Sogne Mændene efter Ligning og Anvisning kan vorde leveret. Og som ingen Aufling findes til denne Degne Bolig og det for en Degn og Skoleholder vil blive højst nødvendig at kunne have et Par Køer eller i det ringeste 1 Ko eller nogle Faar, hvortil hand da baade behøver Foder og Græsning, saa forundes hannem vel Sommer Græsning af Aansagger Beboere imod billig Betaling, som Skole Cassen vil tilkomme at betale, og vil der foruden ved ogsaa af dito Casse forundes og tillægges ham til at kobe Hør for 2 Rdr. 4 Mk. Saa kand det ikke heller blive Beboerne til nogen synderlig Tyngsel, at de af hele Sognet svarer Degnen aarlig af hver Tønde Hartkorn 1 Lpd. Halm, som leveres aarlig til hver Martini, halv Rug- og halv Byghalm. Og skulde Skole Cassen med Tiden blive saa formuende, at den foruden ovenstaaende og de fornødne Udgifter til behøvende Skole Bøggers Fremskaffelse, maatte befindes at have nogen Beholdning, saa kunde Degnen for sin Skolehold maaske tillægges noget mere af denne Casse.

3. Hvad Skole Bygningen angaar, da i hvor vel jeg nu desværre er bleven Enke, og saa gjerne udbad mig fra denne Bygnings Besværighed forskaanet, saa er og bliver vel ikke andet for, end at jeg som største Lodsejer vil tilkomme at lade denne Ting besørge, som jeg og (Gud for alting!) det forderligst mulig blive kand, skal faa anfanget og forfærdiget imod billig Refution pro cvota af de ovrigte Lods Eiere efter deres Hartkorn.
4. I Anledning af Forordningen tilkommer det ogsaa mig som største Lods Ejer at være Directeur for Skole Cassen og lade dens Indtægt og fornødent Udgift besørge, af same Casse betales og forskaffes de fornødne Bøger, og de, som de fattige Børn ei self formaar at tilveiebringe med videre, Skole Inventario, som maatte behøves.

Og som dette Forslag til Skolehold udi Aansagger Sogn i allerunderdanigst ifølge Hans Kongelige Majestæts udgangne Forordninger agtes paa saadan foreskrefne Maade billigst og bekvæmest for saavel Skoleholder som Jorde Godsets Ejere og Beboere efter mine

enfoldige Tanker at være indrettede, saa venter og haaber jeg ogsaa, at det af vedkommende vorder approberet.

Datum: Nørholm, den 21. April Anno 1741.

Marie H. Ehrenfeldts.

Dette saavidt Skoleholderiet udi Andsager Sogn betræffende, da eragtes Velædle og Velbyrdige Frues M. H. Ehrenfeldts Forslag primo godt nok, helst at de allernaadigst udgangne Forordninger forteligst maatte blive efterlevet, hvilket til allerførste Anfang og opbyggelig Fremgang Guds Naade og Bistand ønskes.

Andsager Præstegaard, den 2. Maj 1741.

Allerydmygst af Velædle og Velbyrdige Frues
samt alle vedkommendes Tjener

Hans Knudsen Helsing.

Læst og modtaget ved Samlingen om Skole Væsenet udi Lyne.

Johannes Hjort.

I Forhaabning at Hs. Kongl. Majestæts allernaadigste Villie og Intention herudi aller underdanigst er fuldbyrdet bliver Skole Fundatzen hermed approberet.

C. C. von Gabel.

H. A. Brorson.

— Saaledes kom altsaa den første Skoleplan eller, som den benævnes, „Skolefundatz“ til at se ud, og Myndighederne har jo nok ment, at nu gik Sagen af sig selv; men God Morgen! Den vestjydske Bondebefolkning var sejt og ikke saa let at få sat i Gang. Sagen trak ud i samfulde 16 Aar, uden at det kan skønnes, at der er udrettet noget videre i Sagen. Maaske har man forsøgt i et lejet Hus, men det er nok igen helt gaaet i Staa, skønt Marie H. Ehrenfeldts som største Lodsejer lover, og Sognepræsten saa stærkt ønsker, at det skal ske saa „forderlig“ som muligt. Beboerne i Stenderup saavel som Beboerne fra Sognets nordlige Byer vilde ikke lade deres Børn gaa helt til Ansager. Beboerne i Ansager og Kvie har vel heller ikke haft synderlig Interesse, men de havde jo ikke særlig Grund til Klage. Sandsynligvis har de misfornøjede hørt sig for i Nabosognene, hvorledes de der ordnede Sagen,

og da man der begyndte med Omgangsskoler, ønskede man her at gøre ligesaa. I Øse f. Eks., hvor Forholdene laa noget lignende som i Ansager, tilbyggede man en Skolestue til Degneboligen, og saa dannedes der to Omgangsskoler, en i Østersognet og en i Vestersognet, og her delte man straks de fra Kirkemidlerne kommende Lysepenge saaledes, at Degnen beholdt det halve, nemlig 10 Mark, og hver af Omgangsskolerne fik 5 Mark. I Fundatsen for Ansager nævnes disse Lysepenge slet ikke, men da der ikke var Tale om mere end een Skole, har man vel regnet det for en Selvfølge, at dem skulde Degnen beholde.

Sognepræsten, der nu var blevet en anden, nemlig Jes Sørensen Jessen, synes at have været ivrig for Sagen. Maaske han har foranlediget Myndighederne til at forlange, at nu skulde der gøres noget. I hvert Fald bliver der lavet en ny Skolefundats, der nærmest maa betegnes som et Kompromis. Den gengives her:

Forrige Sognepræst til Ansager Hr. Helsing Paategning paa den udi Aaret 1741 opproberede Skolefundatz viste, at han da ikke tænkte, og som velbekendt med Sognet ikke troede, at den Fundatz der kunde blive evig staaende; thi udtaler han sig derfor med de mærkelige Ord „pro primo“. Sandelig, naar man betragter Sognets viløftige Situation med de derudi befindende Aær, saa viser Naturen og Omstændighederne selv, at det var kun pro primo, og at Forandringer er højlig nødvendige.

Vi haver efter Deres Højvelbaarenhed Hr. Kammerherre og Stiftsbefalingsmand von Holsteins og Deres Højærværdighed Hr. Biskop Brorsons Forlangende udi højstærede af 25de Oktober om vores Betænkning ikke kundt udføre samme, førend vi ved og med Vanskelighed, Rejse og Møje har taget Situationen i Øjesyn tillige med det derværende lille og forfaldne Skolehus, og har vi erfaret Lodsejerne Hr. Etatsraad Lichtenberg til Lindbjerggaard ved sin Fuldmægtig Monsieur Hans Nielsen og Hr. Andreas Charles Tejlmann til Nørholm deres Formening at være grundede, Skolevæsenets Forandringer der at være nødvendige uagtet de forrige Indretninger, som maaske den Tid kan have passet sig bedre end nu ved daværende mindre Tal af Ungdom. Vel er der mliteret for, at den gamle Skolefundatz som een Gang approberet skulde blive uryggelig

staaende, men sligt er ikke vor Sag at besvare, vi siger altsaa efter befundne Omstændigheder, at ligesom Forandring er højlig nodig, saa skønnes ikke, at der efter Det Høj Kongelige Øjemed skal sigtes til privat, men til publice Gavn, i hvilken Anledning vi have eragtet fornøden at oprette følgende

FUNDATZ:

1. Ansager nuværende og tilkommende Degne bliver Hoved-Skoleholdere for hele Sognet, som efter eget Godtbefindende og Lejligheder did kan sende deres Børn, alt for den Betaling, som Fundatzen nærmere stipulerer.
2. Til den Ende sættes Hovedskolen i Ansager By i god og forsvarlig Stand med Udvidelse af Degneboligen samt forsynes med Borde, Bænke og Jern Bilægger Kakkelovn, hvilket største Lods-ejer straks efter denne Fundatz' Approbation forderligst besørger med Repartition paa hele Sognets Hartkorn, som forderligst paa Anfordring skal betale de derpaa anvendte Bekostninger alt under Executionstvang.
3. Eragtes tjenligst og gavnligst for det øvrige, at Sognet i sit Skole-væsen deles i 3 Distrikter, og bliver da:
  - a) Ansager By, Qvie, Udde, Tiphede og Mølgaard Degnens Distrikt, som efter den Generale Skoles Istandsættelse holdes vedlige.
  - b) Stenderup By et Distrikt, og
  - c) Aalling, Lund, Gejl, Lærkeholt, Krongaard, Skovlund og Molbygaard det 3die Distrikt.
4. Ligesom Degnen, som Sognets Generale Skoleholder, bliver især tillige Skoleholder for det udi det i 3die Post Punkt 1 nævnte Distrikt, saa bliver de 2 specificerede Distrikter betjent af omgaaende Skoleholdere, som Distrikterne selv antager, koster og lønner samt skaffer bekvemme Skolestuer, da Sognepræsten ved sliges Antagelse lempet sig efter Beboernes Omstændigheder.
5. Skoletiden regnes fra „Aller Helgens Dag“ til „Peders Dag“. Vil Forældrene lade Børnene længere søge Skolen, vedbliver Skoleholderiet.
6. Degnen for Umage med sit Distrikt samt for Tilsyn ved og med de omgaaende Skoleholdere nyder Lysepengene 3 Rdl. 2 Mk. samt egentlig af de Børn, som lærer at læse 2 Sk., af dem som tillige skriver 3 Sk. og af dem, som regner, 4 Sk.

Saa nyder han og af sit Distrikt 20 forsvarlige Læs Torv, hvert Læs til 6 Snese, som leveres naar forlanges; item nyder og Degnen til Hjælp Halvparten af de Penge, som han ved Brylluper

og Barsler selv indsamler i Bøssen, og gør Sognepræsten Ud-
tællingen, da det øvrige Halve bruges til Skolebøgers fornødne
Indkøb.

7. Naar stipulerede 3 Skoledistrikters Børn bliver indtegnede til Kon-
firmation, bliver det Degnens Sag alene at undervise dem, hvorfor
de og i den Tid alle bør søge Hovedskolen i Ansager By og
betale hver for sig ugentlig 2 Sk.

Slumstrupgaard, den 5. Maj 1757.

von Albertin.

Ude Haabr.

Foranstaaende Skolefundatz for Ansager Sogn bliver herved af os
approberet.

Ribe, den 30. Juni 1757.

Georg Frederik von Holstein.

Hans Adolf Brorson.

Copiens Rigtighed og Conformite med Originalen attesteres.

Ude Haabr.

Synsforretning.

Anno 1760 den 26. November have vi underskrevne efter For-
langende beset Ansager opbygte ny Skolehus og befunden at være
fire Fag, som er tilbygget Degnens Hus ved østre Ende. Al Under-
tømmer opsat af ny Egetræ og Teglværk i Væggene af brændte ny
Mursten. Loft, Døre, Vinduer, Bjælker, Spænder, Lægter, Hanebaand,
altsammen nyt og forsvarligt, ligesaa tilhugget og opsat, som det
bør at være, uden allene Skorstenen, hvilken ej kan eragtes som
ulastelig formedelst en Bugt under Taget ned til Loftet, som Mur-
mesteren selv tilstod under Løfte at vilde paa egen Bekostning til
Foraaret mure den om fra Loftet, hvor Fejlen begynder. I Skolestuen
fandtes 3 Borde, de 2 fra forrige Tid i god Stand, det 3die af ny
med 4 Ben, som ikke er fuldkommen fast, men af Tømmermændene
belovet at blive fastgjort tillige med Sættebænkene; thi de andre
Bænke omkring Væggene ere gode. Saa fandtes ogsaa en Jern Bi-
lægger Kakkelovn, hvilken blev berettet at være kommen fra Lind-
bjerg nylig, men Sognemændene mente, at den var for lille; vilde
derfor bede om een i Vinter til Laans og inden Vinter igen forskaffe
en større.

Saaledes forrettet i Overværelse af 2 Mand fra hvert Distrikt i
Sognet, som var tilfreds med Haandværksfolkernes Løfte at forfærdige
den liden Mangel til Foraaret, men for øvrigt er Skolebygningen
anset for fuld Syn og forsvarlig i alle Maader, bevidnes med Under-
skrivelse af

Ped. r Torlund.
Muremester.

Mads Krog.
Tommermand.

— Saa fik man da bygget en Skolestue til Degneboligen i Ansager, og det ser ud til, at naar det endelig skulde være, skulde det være flot efter Datidens Forhold. Der tales om nyt Egetræ som Undertømmer og brændte, ny Teglsten i Væggene samt en Jern Bilægger Kakkelovn. Maaske det skyldes, at Lindbjerggaard nu var naaet frem til at have det meste Hartkorn i Sognet, og at det var Ejeren, Etatsraad Lichtenberg, der ved sin Fuldmægtig, Hans Nielsen, kom til at gøre Udlægget. Man ser jo, at hans Navn nu nævnes før Nørholmmandens. Han nævnes ogsaa som den, der har sendt Kakkelovnen, og senere omtales, at det ogsaa var ham, der havde sørget for Egeundertømmeret.

I Øse var man 10 Aar tidligere gaaet til at bygge til Degneboligen under Ledelse af Andreas Charles Teglmann, Nørholm, men her tales om „lerklinede Vægge“. De maatte da ogsaa til at bygge igen i Løbet af 30 Aar, da Huset var blevet saa daarligt, at det ikke kunde repareres. Huset i Ansager kom vistnok til at gøre Tjeneste i ca. 90 Aar. Da Jens Holt Hansen bosatte sig paa Kvie Hede ca. 1850, købte han nogle Fag til Nedbrydning af Ansager Skole, som da ombyggedes, og dette Materiale flyttede han saa ud paa Heden og opførte deraf Beboelseshus med Egeundertømmer og det hele, og her stod det da i ca. 60 Aar, indtil Svigersønnen Lauge Lauridsen i 1910 lod det nedrive og byggede et nyt Stuehus. Da maa disse Egestolper og det øvrige Tømmerværk have været ca. 150 Aar gamle. En Sten eller Tavle, der er indmuret i Ansager nye Skole, og som skal have siddet over Døren i en tidligere Skolebygning, angiver, at Huset er bygget af Andreas Charles Teglmann 1788. Man troede derfor tidligere, at det første Skolehus var bygget paa dette Tidspunkt. Det kan jo ikke passe, men det er muligt, at Degneboligen dengang er ombygget, og at Stenen har siddet over Døren dertil. Degneboligen nævnes allerede i 1757 som „liden og forfalden“. Man vil ogsaa lægge Mærke til, at denne Skolefundats ikke er ud-

arbejdet af Herremanden eller af Sognepræsten, men af Amtmanden over Lundenæs Amt, hvortil Sognet dengang hørte, samt af Provsten efter Opfordring af Stiftsbefalingsmanden og Biskoppen.

Men selv om der nu var bygget en Skolestue i Ansager, og Beboerne i Stenderup og i Nordsognet havde faaet Lov at danne hver sin Omgangsskole, blev der alligevel ikke Ro. Navnlig var 'man paa disse Steder utilfredse med, at Børnene det sidste Aar skulde søge Ansager Skole, naar de dog alligevel selv skulde koste og lønne en Skoleholder. I Nordsognet havde Byerne desuden ondt ved at enes om den ene Omgangsskole. Beboerne fra Aalling vilde ikke lade Børnene gaa til Lærkeholt, og Lærkeholt-Beboerne vilde ikke lade Børnene gaa til Aalling. Følgen blev, at mange Børn kun mødte nu og da.

En anden Ting, man ogsaa var utilfreds med i disse Omgangsskolekredse var, at Degnen ifølge den vedtagne Fundatz skulde beholde alle „Lysepengene“ fra Kirken. Navnlig synes Beboerne i Stenderup at have været ivrige til at fremføre Klage herover. I Øse, hvor man straks dannede to Omgangsskolekredse foruden Degnens Skole, havde disse faaet Lov at dele den ene Halvpart, medens Degnen oppebar den anden. Det havde de utilfredse vel hørt. For at faa Ende paa Utilfredsheden forsøgte man endnu engang en Forandring. Ogsaa denne Gang maa selve Fundatsen være udarbejdet af Skoleautoriteterne, mens Herremændene og Sognepræsten kun gav den deres respektive Paategninger.

FUNDATZENS FORNYELSE OG FORBEDRING

for Skolevæsenet i Ansager Sogn.

Paa det at al Klage i de omgaaende Skoleholdsdistrikter i Sognet derover, at deres Ungdom skulde have alt for lang og trang en Vej til Hovedskolen hos Degnen for den Tid, Ungdommen af samme Distrikter præpareres til Konfirmation, maatte ophøre, og paa det at den mindre Ungdom over hele Sognet

betidelig maa kunne have bekvemmeste Lejlighed til at blive holdt til Skole, og at baade den større og mindre Ungdom endog saaledes kan søge sit eget Distrikts Skole med forhaabentlig Frugt og Nytte, da er dertil truffen en nødvendig Fornyelse og Forbedring af Skolefundatzen saaledes som følger:

I.

Forbliver det derved, at de af Nødvendighed paa Sognets Regning gjorte Omkostninger ved det af ny opførte fire Fags Skolehus ved Degneboligen i Ansager By (til hvilket Hus for den forrige Ringheds Skyld nyt Egetømmer af hans Velbaarehed Hr. Etatsraad de Lichtenberg, da største Lodsejer i Sognet, er skænket) betales af samtlige Sognets Beboere pro qvota, men for Fremtiden samme Degnens Skole af hans Skoledistrikts Beboere at holdes vedlige, ligesom det allerede ved Fundatzen bemeldte Skolehus angaaende er fastsat. Og bliver saa trede Skoler i Sognet paa efterskrevne Maade at holdes:

A. Degnens Skole i Ansager By,

hvortil Børnene af Ansager og Qvie Byer og Gaarden Udde samt Boelsstedet Tiphede og eneste Sted Mollgaard skal søge. Distriktet holder, som meldt er, samme Skolehus vedlige i alle Maader baade inden og uden, og skal hver Mand, som i Distriktet holder Heste og Vogn, aarlig yde et godt Læs Tørver til Skolen; og det i rette Tørvebjergningstid og paa een Dag, naar de derom paa Kirkestævne tilsiges, Læsset til 6 Snees i det mindste. Boels- og Husfolk i Distriktet moder at lade og aflukke samme Brændsel. Saa nyder og Degnen som Skoleholder af hvert Barn første Gang det sættes i Skole 4 Sk. og siden ugentlig for hver af de Born, som lærer at læse, 2 Sk., af dem som tillige skriver 3 Sk. og af dem som regner 4 Sk., og endelig for sig allene beholder Lysepengene af Kirken aarlig 3 Rdl. 2 Mk. anset den Afgang for ham, at han forhen har været Skoleholder for hele Sognet, og beholder her efter ikkun mentionerede Distrikt deraf, og Degnekaldets Indkomster kuns ringe og ingen Avling er til Degneboligen, hannum endog ved Forandring i Skolevæsenets Indretning er fragaaet 1 Lsp. Halm pr. Td. Hartkorn over hele Sognet.

B. En Skole i Stenderup By,

hvortil Børnene af Stenderup By, der er en stor By, saa og af Gaardene Krogager, item det der hos liggende, skal søge. Distriktet anskaffer i Følge Fundatzen og vedbliver at vedligeholde

en bekvem Skolestue enten paa Stenderup Bygade eller andet vist Sted i Byen, og forsyner denne Skolestue med Borde og Bænke samt fornødent Varme i Skoletiden, da Børnene i Distriktet skal altid der samles og nyde Undervisning og ikke gaa omkring fra Sted til Sted efter Skoleholderen; dog bliver det Distriktet fremdeles tilstaaet selv at antage, koste og lønne Skoleholderen, ligesom de derom med hannem bedst enes kan, men Skoleholderen skal være en saadan Person, som Præsten finder sig fornøjet med, og eragtes af den Alder, Bekvemhed og Forhold, at Skoleholderiet hannem kan anfortroes; thi maa ingen til Skoleholder antages, som ej har været til Confirmation.

C. En Skole i Lund By,

hvortil Bornene af disse 4 Byer Aalling, Lund, Lærkeholt og Skovlund saa og af de eneste Gaarde og Steder: Mølleby, Krongaard og Gejl kaldet, skal søge. Distriktet, ligesom om næstforrige er meldt, anskaffer ifølge Fundatzen og vedligeholder en Skolestue enten paa Lund Bygade eller et andet vist Sted i Byen, som den By der ligger midt i dette af Hartkorn det største Distrikt i Sognet, og med samme Skolestues Indrettelse, fornødent Varme i Skoletiden; det ganske Distrikts Ungdoms Søgning dertil, samt Skoleholder at antage, koste og lønne forholdes paa lige Maade, og hvad især Skoleholderens Beskaffenhed angaar paa samme Vilkaar og Condition, som forhen ved Stenderup Skoledistrikt meldt er.

II.

Enhver af bemeldte trende Distrikters Beboere skal hver i sit Distrikt bære Byrderne med hverandre og raade for sig i alt, hvad foran skreven staar, uanset een eller anden nogen Sinde fandt for godt at sætte noget Barn andensteds i Skole enten i et andet Distrikt i Sognet eller uden for Sognet, og derom med vedkommende Skoleholder kunde forenes.

III.

Skolegangstiden regnes fra „Alle Helgens“ til „St. Peders Dag“ aarlig, og fattige Børn nyde i hvert Distrikt fri Undervisning.

III.

For denne Vinter skal Lund Distrikt leje en Stue hos en Mand i Lund, og skal ligeledes Stenderup Distrikt leje en Stue hos en Mand i Stenderup til at holde Skole udi for disse tvende Distrikters Børn; videre skaffer og Degnens Distrikt hans Skole

straks i brugelig Stand til at holde Skole udi. Men til Foraaret bliver under største Lodsejers Inspektion og Foranstaltning bekvemme Skolestuer, saaledes som meldt er, i begge Byerne Lund og Stenderup af hvert Distrikts Beboere at anskaffe. Saa sættes og Degnens Skole af hans Distrikt i vedbørlig og forsvarlig Stand. Og saafremt nogen af Distrikterne skulde enten herudi tage Forsømmelse eller og for Eftertiden findes i anden Maade efterladet og vægerlig i at efterkomme, hvad dennem efter foranførte Poster tilkommer at præstere, da melder Præsten, saa snart han sligt befinder, saadan Mangel til Sognets største Lodsejer, som derpaa lader det manglende istandsætte og besorge paa hvert Distrikts egen Regning og hos Amtets Øvrighed nyder Assistance til Refusion for Forskud at erholde ved Udpantningstvang hos de modvillige og efterladne.

* * *

Dette Forslag til en fornyet Skolefundatz i Ansager Sogn finder jeg for min Del, som største Lodsejer for Tiden, bekvem til at sætte Skolevæsenet i Skik sammesteds, som i mange Aar har været forsømt. Sidste Skolebygning, efter at den med hele Sognets Bifald var fuldført, foranledigede dog ny Forsømmelser ved Stenderup Byes ubesindige Klagemaal, som endnu ikke er afgjort. Det samme kan være at befrygte igen, om der skulde bygges ny Skolestuer for de 2 udliggende Distrikter, hvilket vil falde saa meget kostbarere som Distrikterne er mindre; mener derfor bedst at lade Distrikterne ligesom hidtil holde Omgangsskole og fri Villie at bygge selv eller at leje bekvem Skoleplads ligesom de bedst kan afstedkomme. Forøvrigt ved jeg ikke noget at crindre til Forbedring, men ønsker, at Skolevæsenet maatte komme i rolig Drift her som i andre Sogne.

Lindbjerggaard, d. 17. November 1762.

P. Saxesen.

For min Del intet mod foreskrevne.

Nørholm, d. 29de November 1762.

A. C. Teglmann.

Saafermt Skolevæsenet skal skaffe denne sin rette Nytte, at Bornene overalt i hvert Distrikt kan komme til Skole i Skoleholdstiden og nyde vedbørlig Undervisning, da er det uomgængelig fornødent, at der maa være Skolestue i Lund og ligesaa Skolestue i Stenderup for begge disse Distrikters Børn at samles til; og vel under jeg gærne Distrikterne med letteste Om-

kostninger samme Stuer at anskaffe og vedligeholde, men naar Distrikterne lades fri Villie at bygge selv eller leje bekvem Skoleplads, ligesom de bedst kan afstedkomme, saa bliver Slutningen tilvisse: ingen Stue kan faaes at leje, og ingen Stue formaaes at bygge, og det bliver med Skolehold i Distrikterne ligesom hidtil. En Skoleholder skal gaa fra Hus til Hus og Bornene efter ham; og saa kommer det aldrig i Stand med Skolehold til nogen rejskaffen enten Nytte eller Bestandighed. Da Lund Distrikt især er saa vidtloftig, at Bornene kan ikke over al Distrikt følge omkring efter en Skoleholder, foruden det, at ikke i hver Gaardmands Hus i Distrikterne kan være bekvem Lejlighed til Skolehold, eftersom en Stue til det Brug allene udfordres for Roligheds Skyld at handle med Bornene; haaber derfor, at Distrikterne tilholdes hver for sig i Lund og Stenderup enten paa Bygaden eller andet vist Sted i Byerne Skolestuer at anskaffe efter Fundatzen og at vedligeholde samme til Brug bestandig, og paa Distrikterne, af hvilke det ene har 28 Beboere og det andet 15 Beboere, kan Bekostningen blive taalelig, naar Skolestuerne efter Distrikternes Størrelse, som Bondebygninger i Almindelighed falder og bekostes, enten saa Distrikterne bygger af ny eller maaske kan tilforhandle sig en 3 Fags Husning hos en Mand i Lund og hos en Mand i Stenderup, og indrette og vedligeholde samme Husning til Skolebrug og til dette Brug alene; i hvilken Post ikke er at tvivle paa, at jo Distrikterne vider at ramme deres egen bedste Lejlighed. Og uden saa er, at slige Skolestuer i Distrikterne bliver anskaffede og holdne, har den lange Forfarenhed lært, at Skolevæsenet bliver i Forvirring og kan ikke komme i nogen ret Stil og Rolighed.

Ansager Præstegaard, d. 29de November 1762.

J. S. Jessen.

Foranstaaende Fundatz saa og hvad Hr. Jes Jessen i Ansager under 29de November sidst samme angaaende har funden sig befojet med yderligere at forestille, bliver herved af os i alle Maader approberet i den faste Formodning, at samtlige Vedkommende med dobbelt Iver ser den efterlevet, og den hidindtiltagne de Unges ubodelige Forsømmelse ved Herrens naadige Bistand i Fremtiden forekommet.

Kjøbenhavn og Ribe, d. 21de December 1762.

H. Scheel. H. A. Brorson.

— Saaledes kom altsaa den fornyede og og forbedrede Skolefundats til at se ud. Den giver for det første Omgangsskolerne Ret til ogsaa i Konfirmationsaaet at lade Børnene søge deres egen Skole, saa Forældrene ikke havde nødtigt at sende dem til Ansager Skole. Disse Skoler stilles derved paa lige Fod med Hovedskolen. Men derfor skærpes ogsaa de Krav, der skulde stilles til Omgangslærernes Kvalifikationer. De skal være „konfirmerede“. Der nævnes vel ikke, at Drengene under Konfirmationsalderen har været ansatte, skønt det ikke er udelukket, at en fremmelig Dreng kan have fungeret; men man maa ogsaa huske paa, at det kun var 26 Aar siden Konfirmationen var indført, saa Folk over 40 Aar vel slet ikke var konfirmerede. Og for at informere til Konfirmation maatte Skoleholderen dog selv være konfirmeret, selv om han ellers var tilstrækkelig oppe i Alderen.

Hvad Fundatsen fordrede og navnlig Sognepræsten saa stærkt understregede, at Omgangsskolevæsenet skulde holde op, synes dog ikke at være sket. Her har man fulgt Cancelliraad Saxesens Raad og givet Beboerne frit Valg, som de fandt det billigst og nemmest.

Omgangsskolerne vedblev at gaa, vist endog en Snes Aar efter Skoleloven af 1814. Der er dog sket det, at Aalling har skilt sig ud og dannet sin egen Omgangsskole. Der har nemlig været en Skole, som kaldtes Aalling Skole, og som nedlagdes, da der endelig byggedes et Skolehus paa Mølbygaards Mark ca. 1830.

P. Saxesen, Lindbjerggaard, vedblev kun i faa Aar at være største Lodsejer i Sognet, thi den 27. Marts 1765 tilskøder han A. C. Teglmann, Nørholm, alt sit Fæstegods ikke alene i Ansager, men i Tistrup, Horne og Thorstrup, og dermed var hans Saga ude, hvad Ansager Sogns Skolevæsen angaar.

Den ny Fundats naaede ikke at skaffe Ro over Gemytterne. Navnlig klagede Stenderupboerne over, at de havde skullet betale til Hovedskolens Bygning, men ikke kunde

faa Hjælp til deres egen Skole. Dette gav sig særlig Udslag i Anledning af tidligere omtalte „Jern Bilægger-Kakkelovn“. Det blev derfor ikke helt let at faa Sagen sat i Gang, skønt Pastor Jessen var ihærdig. Man lægger Mærke til, at hele hans lange Indlæg angaaende Fundatsen er skrevet og underskrevet samme Dag, som A. C. Teglmann har paategnet Fundatsen paa Nørholm. Og da den var approberet, søgte han at fremskynde Sagen, at der dog i det mindste kunde blive holdt Skole 1 Maaned samme Vinter. Man kan deraf skønne, at det hele maa være gaaet i Staa. Ligeledes er han paa Tærne næste Aar med at faa Brændsel til Skolerne i betimelig Tid, at Skoleholderiet kunde gaa uforstyrret den følgende Vinter. Det var lange Omveje, der maatte gaas, og dybt maatte der bøjes for Herremand og andre Autoriteter, men han synes at have haft god Øvelse heri.

Her henvises til følgende Skrivelse:

Velædle og Velbr. Hr. Cancelliraad.
Allerhøjstærede Velynder!

Indesluttede kom mig til Hænde i Aftes pr. Couvert under Hans Højgrevelige Excellences Hr. Stiftamtmandens Segl; ligesom jeg og ikke kan undlade samme herudi Deres Velbyrdighed at tilstille. Jeg har deraf taget en Genpart, som jeg engang ved Lejlighed vil bede mig af Deres Velbyrdighed verificeret. Hvad jeg nu for det første har at udbede, er Assistance til at der endnu i Degnens Skole, som staar ganske ledig, kunde blive holdt Skole paa en Maaneds Tid for denne Vinter, Resten skikker sig vel saa efter Haanden. Herren give, at det begyndte nye Aar med mange i Følge maa være i Velsignelse og al ønskelig Velgaaende for Deres Velbyrdighed med elskelige Frue og Børn.

Jeg lever med megen Højagtelse
Deres Velbyrdighed
min allerhøjstærede Velynder
Deres
ærbødigste og tjenstydmyge Tjener
J. S. Jessen.

Ansager Præstegaard, d. 20. Jan. 1763.

Velædle og Velbr. Hr. Cancelliraad
Hr. P. Saxesen til Lindbjerg.

Højtærede Velynder!

For Tiden at vinde til at se Skolevæsenet i Stil og Stand her i Sognet anstundende Vinter ifølge den fornyede approberede Fundatz, maa jeg endnu atter herved ydmygst bede, at Deres Velbyrdighed som største Lodsejer behage at assistere med Foranstaltning saavel til Vedbjærgning og Tørveleverance ved Skolen her i Byen, som og til Skolestuers Anrettelse og vedhørig Brændsel i de andre tvende Distrikter engang med det første; hvorom mig ogsaa udbedes et Par Linier Gensvar til min Efterretning.

Næst allerærbødige Taksigelse for sidste henlever med bedste Complimens for Deres Velbyrdighed og ganske Hus.

Ansager Præstegaard, d. 25de Aug. 1763.

Deres Velbyrdighed
min højtærede Velynder
Deres
tjenstydmyge Tjener
J. S. Jessen.

Betræffende en Jern Bilægger Kakkellovns Anskaffelse til
Ansager Skole.

Højædle og Velbaarne

tillige med øvrige Lodsejere udi Lund og Stenderup
Skoledistrikter her i Ansager Sogn.

Ved approberede Skolefundatz af 5te Maj 1741 og 30te Juni 1757 her for Ansager Sogn er foranstaltet, at Degnens Skole her i Ansager By paa samtlig Sognets Bekostning skulde istandsættes med Bygning, Borde og Bænke samt en Jern-Bilæggers Kakkellovn; og Degnens Skoledistrikt derefter at holde samme Skole vedlige med videre, hvilken Foranstaltning atter ved Fundatzens Fornyelse og Forbedring af 21de Decbr. 1762 af Stiftets høje verslig og gejstlig Øvrighed er tilstanden og ved Magt kendt; altsaa, da endnu mangler i bemeldte Degnens Skole en Jern-Bilæggers Kakkellovn, som undertegnede paa egen og samtlig Degnens Skoledistrikts Vegne herved maa gøre Erindring om, formenende, at samme for Sognets Regning bliver at bekoste og indsætte efter Fundatzen, saa anmeldes dette for Højædle og Velbaarne og samtlige Lodsejere i de andre tvende Skoledistrik-

ter i Sognet med ydmygst Begæring om Paategning til Tilstaaelse at komme os udi Degnens Skoledistrikt til Hjælp med at lade deres Hartkorn forderligst contribuere tillige med vor Distrikts til den manglende JernsBilæggersKakkelovns Anskaffelse, da det er os i vort Distrikt alt for bekosteligt ene at bestride denne Udgift, og Sognet overalt, som med Hjælp af Distriktet nye Egetømmer har bekostet Bygningen og endnu haver at besorge Kakkelovnen, beholder Frihed at sætte deres Born, naar for godt findes, her til Skolen.

I Besynderlighed bede vi paa det ydmygste, at Højædle og Velbaarne Hr. Andreas Charles von Teglmann som største Lodsejer hjælper os herudi efter Fundatzen til Rette, saasom Skoleholderiet i vor Skole ikke kan blive begyndt, førend vi faar en Kakkelovn herude.

Ansager og Qvie, d. 19de Novbr. 1765.

I hvis Forventning henlever
Højædle og Velbaarne
og samtlige ovrige Lodsejeres
underdanigste og allerydmygste Tjenere.
Paa egne og samtlige Beboeres Vegne udi
Ansager Skoledistrikt.
Jens Jensen og Niels Sorrensen af Ansager.
Jens Hansen og Peder Sorensen af Qvie.

Siden hele Sognet har contribueret til Skolens Opbyggelse i Ansager, ligesom ogsaa har Ret til at sætte deres Born der i Skole og til Lære, naar for godt befinder, saa ser vi ej heller rettere, end det jo er billigt, at hele Sognet contribuerer til en JernsKakkelovns Anskaffelse.

Desformedelst skal og dertil af mit Gods i Sognet blive svaret for saa vidt samme Andel kan tilkomme. Ligesom jeg og gerne skal besorge Sognet Kakkelovnen indkøbt og opsat om forlanges.

Norholm, d. 19de November 1765.

A. C. Teglmann.

Ligesom de foransatte betaales ogsaa af

Jorgen Molby og af Peder Hansen, Skovlund.

Saasom det er os ganske vidt fraliggende, at vi ikke kan benytte os af denne Skole, saa kan vi ikke heller finde os i at

gøre Bekostning paa Kakkelovnen. Og eftersom vi ikke nyder vores Lysepenge til vort Skoledistrikt i Stenderup, da vil vi ikke betale til Kakkelovnen.

Højædle og Velbaarne Hr. Etatsraad og
Amtmand von Albertin.

Højbydende Herre!

Af foranstaaende maatte det behage Deres Velbaarenhed at erfare, at her i Ansager Skole mangler en Jern-Bilæggers-Kakkelovn, og at samtlige Lodsejere i Sognet om dennes Anskaffelse og Bekostning tilbørligen ere blevne ansøgte efter Fundatzen. Alleneste nogle Beboere i Stenderup By have exciperet, som ovenstaaende deres Paategning dog uden deres Hænders Paa-skrift eller Underskrift, udviser, og hvilke ere af Selvejergodt Knud Pedersen, Niels Pedersen og Jens Jensen for dem paa-boende og dem desuden tilhørende andet Hartkorn der i Byen. (Der er desuden nok en Selvejer navnlig Peder Mortensen, som har lovet at svare pro quoto). Norholm er i samme By, som overalt i Sognet, største Lodsejer. Frostrup har et eneste Sted i samme By, og ventes ikke Exception derfra; og forresten er baade for Norholms og al anden Gods i Sognet en villig Til-staaelse til Bekostningerne. Altsaa indstilles herved, at der underdanigst til deres Velbaarenheds Kendelse og Resolution, om ikke førstnævnte Beboere i Stenderup for deres ejende og tilhørende Hartkorn bør konkurrere med Sognet til ermeldte Kakkelovns Anskaffelse her i Ansager Skole under Tvang af Execution. Hvad Lysepengene her af Kirken angaar, da tilkommer de Degnen efter Fundatzen og er de andre tvende Distrikter i Sognet uvedkommende. I underdanigst Ervartning af Deres Velbaarenheds retsindede Resolution herpaa henlever

Ansager og Qvie, den 22. November 1765.

Højædle og Velbaarne

højbydende Herre

Deres

underdanigste og allerydmygst

Tjenere.

Paa egne og samtlige Beboeres Vegne
i Ansager Skoledistrikt:

Rasmus Søfrensen.

Jens Hansen.

Lambert Jensen.

Jens Nielsen.

Resolution.

Stenderup Byes paategnede Genstridighed har ingen Steds hjemme i den approberede Skolefundatz. Da hele Sognet har contribueret til Skolens Opbyggelse, saa bør og hele Sognet contribuere til den manglende Kakkellovns Anskaffelse. Sligt maa paa Kirkestævne bekendtgøres for alle Vedkommende, om nogen skulde mod Erstatning vilde paatage sig Anskaffelsen. Skulde da ingen være, saa er efter Hr. von Teglmanns gjorte Tilbud strax en Jern-Bilæggers-Kakkellovn at anskaffe. Da Sognepræsten antegner paa Fundatzen, om manglende villig Betaling skal vorde ved Execution inddreven, naar det tillige med denne Resolution mig vorder anvist og anmeldt.

Slumstrup, d. 3die Marts 1766.

C. von Albertin.

Foranstaaende Højrespektive Resolution fra Højædle og Velbaarne Hr. Etatsraad og Amtmand von Albertin er straxen ved Kirkestævne bleven Sognemændene forelæst og bleven gjort med Erindring, at de inden en 14 Dage mellem dem selv vilde besøge en Jern-Kakkellovns Anskaffelse, der ellers fra behørig Sted kunde ventes for deres Regning; men da Sognemændene ikke engang hidtil har derom forenet sig og føjet Anstalt, saa afleveres nu Resolutionen til Højædle og Velbaarne Hr. Andreas Charles von Teglmann som største Lodsejer i Sognet til videre Foranstaltning og denne Posts endelige Afgørelse.

Ansager Præstegaard, d. 4de Juli 1766.

J. S. Jessen.

Forhaabentlig er der efter dette Skriveri faldet Ro over Gemytterne, og Skolerne kommen i virkelig Gænge; men nogen nævneværdig Forandring i Skolevæsenet har der sikkert ikke været før adskillige Aar efter Skoleloven af 1814. Saavel Stenderup som Nordsoget fortsatte med Omgangsskoler, i sidste Distrikt maaske 2 saadanne. Sommerskole har der vistnok slet ikke været Tale om før senerehen, da den afstedkom en endog bitter Strid mellem Præst og Beboere.

1760 var der tilbygget Degneboligen i Ansager en 4 Fags Skolestue, og 1788 er vel saa Degneboligen ombygget,

og den omtalte Tavle indmuret over dennes Dør. Den nævner Hr. Andreas Charles Teglmann som den, der har ladet Huset bygge, vel nok for Sognets Penge, men han har dog faaet Lejlighed til at forherlige sit Navn. Maaske det ogsaa er ham, der har foranstaltet, at Degneembedet har faaet tillagt Jord Øst for Byen. Det var til en Begyndelse Fæstegods til Nørholm.

Ansager Skole

SKOLEVÆSENET EFTER 1814

Skoleloven af 1814 bestemte, at alle Skoleudgifter skulde være fælles inden for samme Sogn eller Kommune og ikke som hidtil fordeles inden for samme Skoledistrikt. Det var jo navnlig dette sidste, der havde forvoldt Uenigheden om Ansager Sogns Skolevæsen. Straks efter Lovens Udgivelse foranstaltede Sognepræsten, Pastor Vilhelm Fabricius, at et Forslag til en Skolefundats blev affattet og indsendt, men det blev liggende hos Cancelliet i mange Aar. Endelig blev det i noget ændret Form approberet og tilbagesendt den 23. September 1830.

Pastor Fabricius forsøgte at faa indført Sønnerskolegang,

men da det mødte stor Modstand, fik han indført nogen frivillig Søndagsundervisning om Sommeren. Pastor Cortsen kæmpede ogsaa for Indførelse af Sommerundervisning, men forgæves. Pastor Torkilsen naaede endelig at faa denne Udvidelse udført. Et Skolehus blev i hans Tid bygget i Stenderup, og i Pastor Ramsings Tid blev der ogsaa bygget et Skolehus paa Mølbygaards Mark, saa nu med Sommerundervisningens Indførelse kom der Plan i Sagerne. Lærernes Lønninger blev forhøjet efter Resolution af 27. Maj 1841.

Regnskab for Ansager Sogns Skolevæsen 1852:

Kirkesanger Christensen:

23 Td. 5 Skp. Byg (Kapitelst.: 4 Dal. 1 M.)	98 Dal. 4 M. 10 Sk.
For Kirkesang	10 — „ — „ —
Kostpenge	5 — 3 — 3 —
Til Landgilde og Skatter	11 — 1 — 11 —
	-----
	125 Dal. 3 M. 8 Sk.
Nordre Skole: 24 Td. Byg	100 — „ — „ —
Stenderup „ 21 „ „	88 — 3 — „ —
Reparation ved Skolerne	18 — 3 — 14 —
	-----
	352 Dal. 4 M. 6 Sk.

Visitats.

Aar 1851, den 1. December visiterede jeg Sognets Skoler.

- I. Ansager Skoles øverste Klasse 19 Børn. Sang: g. Læsning: 2 mg, 11 g, 6 tg. I Religion vare Læsebøgerne godt læste, og flere gav gode Forstandssvar. Skrivning: g. I Regning var Fremgangen jævngod, men Hovedregning synes ikke meget øvet; med Geografien vare de meget bekendte, og Retskrivning øvet. Af nederste Klasse mødte 12 Børn, der alle læste ret godt i Bog, med Lærebogen godt, med Skrivning og Regning nogenlunde begyndt.
- II. Stenderup Skoles øverste Klasse 21 Børn. 1 Dreng sang godt, de andre Børn nogenledes. Læsning: 1 mg, 14 g, 6 tg, men det bemærkes, at Læsningen var noget usikker og uden Færdighed. Religionsbøgerne vare godt lærte, men ikkun faa Forstandssvar vare at erholde. Skriften var jævngod, og i Tavleregning var Fremgangen upaaklagelig, men Hovedregning bør mere øves. Af nederste Klasse mødte kun 7 Børn, der læste taaleligt, men har forøvrigt kun lært lidet.

III. Nordre Skoles øverste Klasse 29 Børn. Sang: gX. Læsning: 7 mg, 16 g, 6 tg. Religionsbøgerne vare af de fleste godt lærte og flere gave gode og forstandige Svar. Skrivning gX, i Regning var Tavleregning nogenledes, men i Hovedregning staa de tilbage som i de andre Skoler. I Geografi vare de godt underviste og Retskrivning noget øvet.

Nederste Klasses 13 Børn læste, efter deres Alder nogenledes og havde lært nogle af de første Kapitler i Lærebogen, men i Regning og Skrivning var Fremgangen ubetydelig.

Ø. L. Tobiesen.

LIDT OM DE ENKELTE SKOLER OG LÆRERE

I. Ansager Skole.

Skolens første Skoleholder blev den Degn, der fungerede i 1741, hans Navn var Jes Nybro. Af Degne i nu forgangne Aarhundrede omtales en Mand ved Navn Kristensen. Hans Efterkommere bor endnu her i Ansager, f. Eks. Hans Knudsen, Ansager, (hvis Moder var en Datter af Lærer Kristensen) og hans Søn, Sognefoged Knud Laurids Knudsen i Kvie. Kristensens Efterfølger var Lærer Husted, der senere boede i Hodde. Omkring 1880 afløstes han af Lærer Jensen, der døde 1891. Hans Hustru blev boende her i Ansager. De havde ingen Børn.

Efter ham kom Lærer C. Petersen, der var ansat indtil 1916, da han søgte sin Afsked paa Grund af Svaghed. I hans Tid (1909) blev Skolen flyttet om til sin nuværende Plads Øst for Byen. Han var gift to Gange. Med sin første Hustru havde han 4 Sønner. De to er Lærere paa Sjælland, den tredie er Købmand, ogsaa paa Sjælland. Den yngste blev Styrmand; han forliste. Lærer Petersen med sin anden Hustru bor i Holsted. — Nuværende Første-

lærer og Kirkesanger er J. V. Jensen, født 12. Juli 1889 i Kerteminde, dim. fra Skaarup 1910, ansat 1. Novbr. 1916.

Fra 1. November 1886 holdtes en Vinterlærer til at undervise yngste Klasse i Ansager og Stenderup 3 Dage ugentlig paa hvert Sted. Af disse Vinterlærere kan nævnes Thomas N. Thomsen, Kr. Fris, P. Johnsen, Kr. F. Kristensen, Jens Lauritsen Thomsen (nu Kunstmaler i Ansager), H. Tranberg, Kristen Nissen, Ravn og Kr. H. Kristensen.

Efter Skoleloven af 1899 ansattes fra 1. November 1901 en Andenlærer i Ansager. Først Andreasen, derefter Berg, Pedersen, Povlsen Vad (nu i Lund), A. Povlsen, nu Slesbager Skole, Faaborg, Erik P. Larsen, nu Opsund, Edvard Hansen, Karl Larsen, nu Middelfart, Hakon Laurberg, nu Taastrup, samt Vad Jensen.

1916 ansattes Lærerinde Frk. Krogh og i 1937 Frk. Jørgensen, som begge er i Embedet. Desuden har i mange Aar Frk. Stenna Hansen været ansat som Vinterlærerinde ved Skolen og Organist ved Ansager Kirke. Der er saaledes nu 2 Lærere og 3 Lærerinder ved Skolen. En Sidefløj ved Skolen blev opført i Aaret 1935 og har Lokale for Skolekøkken og Sløjd foruden et Par Klasseværelser samt Bolig for en Lærerinde.

Stenderup Skole

II. Stenderup Skole.

Det første Skolehus i Stenderup blev bygget ret hurtigt efter Skoleplanens Approbation i 1830, i hvert Fald endnu mens Pastor Torkilsen var Præst (1825—34). Degnen i Ansager underviste om Sommeren baade i Ansager, Stenderup og Nordsognet, men om Vinteren ansattes en Vinterlærer, der underviste alle Børn samlede alle Søgnedage.

Af Omgangsskoleholdere og Vinterlærere kan nævnes Niels Hansen (Folketællingen af 1801) og Frederik Karlsen (Folketællingen af 1834), Jeppe Jensen, senere Bank- og Branddirektør i Lifstrup, Jens Thomsen, Graulund, 1865—76, H. P. Nielsen, Karl Mariager, Søren Nielsen, Jacob Lauridsen, Kristian Madsen, senere Gaardejer i Hodde, Kristen Kristensen, Outrup, Niels Skovbjerg Sylvestersen, senere Førstelærer i Grimstrup, Jens Jensen, Outrup, senere Lærer i Lamborg, J. Mikkelsen og Smidt Hansen, der senere blev ansat som fast Lærer.

Vinterlærere for yngste Klasse Ansager-Stenderup: Thomas N. Thomsen, Lauborg (udvandret), Kr. Fris fra Aarhus-egnen blev Journalist, P. Johnsen, senere Gaardejer i Nollund, Lauritsen-Thomsen, Kunstmaler, Ansager, Lærer Kruchow, Agerbæk, Marie Nielsen, Sørine Hansen.

Lærerinder i Stenderup seks Dage ugentlig: Fru Kristensen, Frk. Martha Kristensen, Frk. Pagaard, Frk. Nissen, Frk. Katrine Poulsen, Frk. Esther Nielsen, Frk. Marie Thomsen og Frk. Agnethe Bøss.

Endelig i 1893 blev Stenderup gjort til selvstændig Skole, dog kun med en ugift Lærer. Smidt Hansen af Hjordkær, Grimstrup Sogn, kaldedes til Lærer. Han blev der dog selvsagt ikke længe, da der kun var Bolig for en ugift Lærer. Han flyttede til Hejnsvig og senere til Sdr. Felding.

Hans Efterfølger blev J. Kristensen, en Husmandssøn fra Sjælland. Nu blev der tilbygget Skolen Beboelseslejlighed, som almindelig for Ene- og Førstelærere paa Landet. Han søgte sin Afsked i 1921, men blev boende i Stenderup til

sin Død. Hans Hustru var i flere Aar Vinterlærerinde ved Skolen og afløstes som saadan af en Datter, Martha, der fortsatte i flere Aar. En Søn er Lærer paa Sjælland og en Datter Lærerinde i København. Hos hende bor Moderen nu, efter at Lærer Kristensen er død.

Nummer tre i Rækken af fast ansatte Lærere blev P. A. Poulsen, en Gaardmandssøn fra Dejbjerg; hans Hustru er fra samme Egn. Han har nu Vikar i Embedet, da han er indvalgt i Landstinget. Han er desuden Formand for Esbjergkredsen af K. F. U. M. og K. og indvalgt i Hovedbestyrelsen for K. F. U. M. og K. i Danmark.

III. Molby (Skovlund) og Lund Skoler.

I Ansager Degneembedes Embedsbog hedder det:

Der findes i Sognet følgende Skoler: Hovedskolen i Ansager, Biskolen i Stenderup, Biskolen i Aalling (Omgangsskole), Biskolen i nordre Distrikt (Omgangsskole). Der foreslaas efter Planen, som er approberet: 1) Hovedskole i Ansager, 2) Biskole i Stenderup, 3) Biskole i nordre Distrikt. Til dette sidste lægges: Aalling By, Tiphede, Skovlund, Krongaard, Lærkeholt, Lund By, Gejl, Molbygaard. — Hartkorn: 35 Td. 2 Skp. — 30 Familier med 44 Børn.

Hjælpe- eller Biskolelæreren i nordre Distrikt for at holde Skole daglig efter Anordningen fra 1. Novbr. til 1. Maj: 8 Td. Byg samt Kost og Logi i Nærheden af Skolehuset, som forsynes med 16 Læs Tørv.

Skoledirektionen for Øster Horne m. fl. Herreder,
den 6. Juni 1841.

Daugaard.

Dermed var Omgangsskolevæsenet i Sognet altsaa forbi. Fra 1. November 1841 lejedes en Skolestue i Lund og i 1844 byggedes Nordsognets første Skolehus (paa 5 Fag) paa Molby Mark, 1872 flyttedes det til et Vejkryds ved

Skovlund Skole.

Skovlund, og omkring Skolen her rejste sig efterhaanden det nuværende Skovlund.

Vinterlærere i denne Periode har været: Jakob Nielsen, Husmand i Tuesborg, Lauge Andersen, Aalling, 1851—53 Knud Jensen, Hejbøl, senere Vinterlærer i Grønfeld og sidst Lærer i Varde, hvorfra han pensioneredes. 1853—62 John Jensen fra Hejnsvig, Ejer af Rotviggaard, 1862—67 Hans Chr. Jessen, siden Gaardejer i Orten. 1867—71 Seminarist S. Lauridsen fra Sønderjylland, der derefter blev Lærer først i Aarre og siden i Sønderho paa Fanø. 1877—78 Poul Bjerge, senere Højskolelærer paa Askov. 1878—79 C. Kjær.

Sogneraadets Forhandlingsprotokol meddeler nu:

Lønnen for det nyoprettede Embede ved Skovlund Skole ansættes saaledes: 600 Kr, aarlig, Skolepenge ca. 85 Kr., fri Bøllig og Brændsel for en ugift Mand, hvilken Løn efter 2 Aars Forløb forhøjes med 100 Kr. og ved indtrædende Vakance i Kirkesangerembedet Offer og Accidencer, og for at spille Orgelet i Ansager Kirke for de første 3 Aar 50 Kr. aarlig og derefter 75 Kr. aarlig.

Ansager Sogneraad, den 6. Oktober 1879.

A. C. Nissen,
Formd.

Til dette Embede kaldedes 1. Novbr. 1879 Seminarist Jens Kristensen fra Adsbøl i Strellev, — afgaaet med Pension den 31. December 1919. Lærer J. Kristensen blev i 1880 gift med Møller Morten Hansens Datter Hansine af Ansager. Dette unge, vestjydske Lærerepar voksede meget hurtigt sammen med Befolkningen.

Kristensen var al sin Tid en af Egnens dygtigste Lærere. Han var af Naturen en Førerskikkelse, og da han tillige var af den Soliditet, man trygt kan støtte sig til, blev han selvsagt Sjælen i Nordsognets offentlige Anliggender. Var Førerhaanden til Tider lidt vel haard, havde Sine den tilsvarende bløde rede til Lægedom.

Nuv. Lærer er Kl. Vilh. Sørensen, f. 9. Martz 1890 i Vorbasse, dim. fra Haslev 1914 og kaldet til Skovlund i

Børn fra Skovlund Skole 1877.

Lund Skole.

1920. Han er gift med Forfatterinde Marie Kristine Hay, f. 10. Sept. 1892 i Marstal.

Hvad Skolens ydre Rammer angaar, blev der i 1879 tilbygget 2 Fag og i 1881 endnu 2 Fag. 1882 blev der tillagt Jordlod og bygget Udhus samt ved Vakance i Ansager tillagt Embedet Offer og Accidenser.

Fra 1. November 1881 blev Skolen delt i to Klasser, saa ældste Klasse fik Hverdags-Skolegang i Vinterhalvaaret. Yngste Klasse blev delt i to Afdelinger, een ved Skovlund Skole og een paa Lund Mark i lejet Stue hos Niels Guldager. Saaledes gik det, til der i 1886 blev bygget et 5 Fags Skolehus i Lund paa Henrik Hermansens Mark. Hverandendags Skolegangen for Skovlund-Lund yngste Klasse fortsattes til 1902. Af Vinterlærere har der i denne Periode været følg.: 1881—83 Jakob Lauridsen Vig, Vallund, Ølgod, 1883—84 Kristen Kristensen, Skyhede, Outrup, 1884—86 Jens Peder Jensen, Faaborg, 1886—88 Mads K. Vestergaard, Ansager. 1888—90 Kirsten Kristensen, Skovlund, 1890—91 Kristen Bertelsen, Aalling, 1891—92 Marie Gejl, Skovlund, 1892—93 Signe Pedersen, Jerne, 1893—94 Ane Iversen, Holmsland, 1894—95 Katrine Kristensen, Herning, 1895—98 Seminarist

Marie Gejl, senere Bennebo, Sjælland, 1898—99 Marie Gødsvang, nu Pensionist i Ansager, 1899—1900 Niels Nielsen, senere Friskolelærer, 1900—02 Magda Kristensen, Datter af Lærer Kristensen. I 1902 oprettedes en 4de Klasse ved Skovlund Skole, hvor Magda Kristensen endnu virker.

I 1891 oprettedes Mellemlklassen, hvis Børn fik Hverdagsskole for Vinterhalvaaret. Som Lærere har her virket:

1891—92 Kristen Berthelsen, siden Lærer i Hauge og Skern. 1892—93 Bennet Kristensen, der blev Lærer i Rind. 1893—94 Gdr. Rs. Jensen, Lund.

1. Januar 1895 fik Jes Peder Hansen, Hjortkær, fast Ansættelse i Embedet og virkede her til han 31. Okt. 1930 søgte sin Afsked. Han efterfulgtes af M. P. Sørensen fra Hejnsvig, som 1935 forflyttedes til Ødis Sogn. Hans Efterfølger blev E. Bork. Nuværende Andenlærer hedder Nielsen.

IV. Kvie Skole (Kærbæk).

Paa Kvie Hede begyndtes der med Skolevæsen 1868, idet Sogneraadet til Skolebrug for Vintermaanederne lejede en Stue hos Peder Sørensen, medens Børnene fortsat om Sommeren gik til Skolen i Ansager.

Første Aars Vinterlærer var Kristen Krogsgaard, senere Gaardejer i Kvie.

Blandt de senere Vinterlærere kan nævnes Søren Nielsen, Laust Kristensen fra Aalling, M. Povlsen, Kristen Kristensen, Rasmus Jensen, siden Gaardejer i Aalling, J. Kristensen, Hans Hansen, Ølgod, Mads Tarp, Ølgod, Søren Søndergaard og Nis Nissen, Holtgaard.

1887 byggedes det første Skolehus, og til Undervisningen her har følgende været knyttede: Hans Hansen Laugesen, senere Grd. i Glejbjerg, Jeppe Hejbøl, Søren Holm Jensen (Broder til Lærer Jensen, Ansager), Kathrine Thomsen og Niels Jensen, der senere blev Lærer i Flynder.

Ved Skoleloven af 1900 blev Skolens Personale udvidet til en fast ansat Lærer foruden en Vinterlærer eller Vinter-

Kærbæk Skole.

lærerinde til den yngste Klasse, for sidstnævntes Vedkommende dog indtil videre kun med 3 Undervisningsdage om Ugen og derfor fælles med en anden af Sognets Skoler. Den fastansatte Lærer skulde undervise begge Klasser i Sommerhalvaaret, ældste Klasse en Dag og yngste fire Dage ugentligt. I Vinterhalvaaret underviser han ældste Klasse hver Dag.

Den første fastansatte Lærer var P. Pedersen, Søn af fhv. Vinterlærer, Sogneraadsformand Kr. Pedersen, Donslund. Lærer P. Pedersen var gift med Kirstine Jensen fra Gildbjerg og virkede i Kærbæk fra 1903 til 1910, da han forflyttedes til Dejret, Knebel Sogn paa Mols. Senere blev han Førstelærer og Organist i Hejnsvig, men saavel han som hans Hustru er nu døde.

1910 ansattes Lærer K. Pedersen fra Grene, gift med Mary Rasksen fra Alslev pr. Varde. 1916 forflyttedes de til den nybyggede Hestkær Skole ved Krogager St., hvor Lærer Pedersen stadig er ansat. Hans Hustru, der har været Lærerinde for yngste Klasse, har for et Par Aar siden afgivet Undervisningen til en fast ansat Lærerinde.

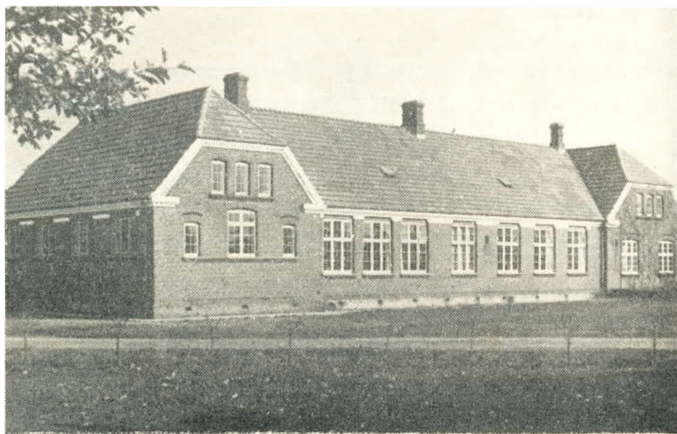
Lærer P. H. H. Nørholm har siden 1916 været Skolens Førstelærer. Hans Fader var Skibskaptajn paa Fanø, og han har selv i sine unge Aar været Sømand. Hans Hustru er fra København. Deres Søn er fulgt i Fædrenes Fodspor og er blevet Sømand.

1901 byggedes ny Skole med to Klasseværelser samt Lejlighed til Førstelæreren. 1909 opførtes en Gymnastiksal og 1928 en ny Lærerbolig, idet den hidtilværende blev stillet til Lærerindens Raadighed.

Som Vinterlærere og Lærerinder har virket følgende: Kristen Nissen, „Holtgaard“, Kristen Kristensen, „Lilleholt“, Vinstrup, Fru Kristensen, Stenderup (hver med kun 3 Dages egentlig Undervisning), Frk. Marie Breum Jakobsen, Skovlund, Jeppe Hejbøl, Frk. Karen Christensen, Kærbæk, Frk. Negendahl og Frk. Lydia Hejbøl.

V. Hestkær Skole.

Hestkær Skole paa Stenderup Nørremark er Sognets yngste Skole. Den er bygget 1916 samtidig med den ny Skolebygning i Lund. Børnene fra de nordligste Ejen-

Hestkær Skole.

domme paa Stenderup Mark havde i flere Aar søgt Morsbøl Skole, medens til Gengæld nogle Børn fra Morsbøl Vestermark havde søgt Kvie Skole. 1911 androg Beboerne om en Skole med en Lærerinde for yngste Klasse, hvorefter man saa vilde lade de større Børn søge til Stenderup Skole. Sogneraadet fraraadede med Erfaringerne fra Lund for Øje en saadan Skoleordning og stillede i Stedet i Udsigt, at man vilde opføre en Skole med to Klasser for en Lærer og en Vinterlærerinde, saa snart Børneantallet skønnes tilstrækkelig stort. Dette Løfte indfrieede Sogneraadet i 1916, hvor der ogsaa som nævnt blev bygget ny Skole i Lund. Skolen opførtes med saavel Gymnastiksal som Lejligheder til Førstelæreren og til Vinterlærerinden.

Lærer Knud Pedersen, Kærbæk, har siden været Skolens Lærer; hans Hustru dens Vinterlærerinde indtil for et Par Aar siden, hvor Embedet blev til et Helaarsembede og Frk. Jensen kaldet til dette.

Nogle Byggesummer fra Skolebyggeriet i Kommunen.

1872	Flytning af Mølby Skole til Skovlund (5 Fag)	
	Arbejdet udliciteret til.....	443 Daler
	Borde, Bænke m. m.	72 —
		515 Daler
1873	Stenderup Skole tilbygget et Fag	152 Daler
1886	Opførelse af Lund Skole (5 Fag).....	1040 Kroner
	Borde 135 Kr., andet Arbejde 16 Kr, ...	151 —
		1191 Kroner
1887	Opførelse af Kvie Skole (5 Fag).....	1225 Kroner
	Grunden 75, Planering 20, Borde 90 Kr.	185 —
		1410 Kroner
1909	Ansager og Skovlund Skoler samt Gymnastikskole ved Stenderup og Kvie Skoler m. Fradrag af Salgsummerne for begge gamle Skoler med Jordlodder	ca. 56,000 Kr.
1916	Lund og Hestkær Skoler	ca. 40,000 Kr.
1931	Stenderup Skole	ca. 35,000 Kr.
1935	Ny Fløj ved Ansager Skole	ca. 23,000 Kr.

GILDER I ÆLDRE TIDER.

Bryllup.

Et Bryllup varede som Regel i 2 a 3 Dage med 2 Nætters Dans og anden Lystighed. Paa selve Bryllupsdagen blev Gæsterne ved Ankomsten budt velkommen af en eller flere Musikanter, idet de paa Klarinet (enkelte paa Horn) „blæste Gæsterne et Stykke“. Straks i Døren blev Gæsterne trakterede med et Stykke „Fintbrød“ og et Glas Vin eller Mjød til Kvinderne og Brændevin til Mændene. Derpaa spistes der Frokost, som Regel koldt Bord med Paalægsmad og Snapse og bagefter Kaffe. Til Kirken kørte man i samlet Skare, Vogn efter Vogn, men forud red i skarpt Trav eller maaske i Galop to eller fire Ryttere. De skulde som Æresvagt undersøge Vejen, at der ikke lurede en eller anden Fare for Brudefolkene, f. Eks. i Form af en forsmaaet Frier. Naar Forriderne naede Kirken, vendte de om og mødte Brude-toget, og med Hatten i Haanden skulde de saa gøre omkring og atter ride foran til Kirken. Jo flere saadanne Ture Forriderne kunde præstere, des bedre, og des mere Lykke varslede det for Brudeparret.

Paa en af de forreste Vogne nær Brudefolkene tronede Musikanterne, som blæste, det bedste de kunde.

Ankommen til Kirken blev Brudesvende og Brudepiger stillet forrest i Toget, derefter Brudeparret efterfulgt af Forældrene, og saa fulgte alle Gæsterne, efter som de var nærmere eller fjernere beslægtede med Brudeparret.

Før Brudevielsen satte Bruden sig paa den forreste Bænk hos sin Moder og Brudgommen overfor hos sin Fader paa

Mandssiden; men efter Vielsen satte Brudgommen sig hos sin Brud efter Ordet: „Manden skal forlade sin Fader og Moder og holde sig til sin Hustru“.

Hjemturen fra Kirken til Brudens Hjem foregik som Turen til Kirken. Her i Bryllupsgaarden blev atter budt paa Kage og en Snaps, hvorefter man af Skafferen blev budt til Bords. Nu gjaldt det for denne at være paapassende, at hver af Gæsterne fik den Plads, der tilkom ham efter Slægtsgraden og efter sin Alder. Enkelte vilde gerne putte sig, for at Skafferen kunde komme til at gaa rundt og lede efter vedkommende. Til Middagen serveredes der almindeligvis Suppe med Kødboller, Kød med Sovs til Brød, og som Efterret Sødsuppe. Mens der spistes, gav Musikanterne Koncert. Ved Bordet gik en Tallerken rundt, hvori Mændene lagde en Skilling til Spillemandene, nogle Steder ogsaa til Kogekonen. Det hed sig ofte, at hun havde revet sit Skjørt, saa hun manglede et nyt.

Naar Bordet blev hævet, begyndte Dansen. Først dansede Bruden enten med sin Fader eller første Brudesvend, der saa med Anstand gav hende til Brudgommen, og først derefter blev Dansen fri for alle, og den fortsatte saa med smaa Afbrydelser til langt ud paa Natten.

Slægtninge længere borte fra blev indkvarterede paa Nabogaarde for Natten. Næste Dag samledes man igen i Bryllupsgaarden til Andendagsbryllup, men da drog de tilrejsende tidligt af Sted. Det var dog almindeligt, at de nærmeste Naboer samledes endnu en Gang, for — som det hed sig — at spise „Slatterne“.

Et saadant Bryllup slugte jo store Mængder af Mad, derfor bragte Naboerne i Dagene før Bryllupet hver en Sending (Send eller Fan) i Form af Æg, Smør eller en Høne eller to. De Piger, som kom med disse Sendinger, blev da særskilt beværtede. Da disse Sendegaver ophørte, afløstes de af Gaver til Bruden — de nu brugelige Brudegaver.

Begravelser.

Ved Begravelser samledes man altid i det Hjem, hvor den hensovede havde boet. Gæsterne blev alle beværtede baade med Mad og Drikke. Derefter blev den døde „sunget ud“. Var Degnen kommen til Stede, var han Forsanger, ellers den, man mente bedst kunde. Efter at de nærmeste Slægtninge havde sagt Farvel til den døde, blev Kisten lukket til. Kisten var altid sortmalet, og paa Laaget var som oftest fæstet et Mindevers om den afdøde eller ogsaa en Beretning om hans eller hendes mange Dyder. Det var som oftest Degnens Bestilling at skrive disse Vers eller Beretninger, og jo kønnere Vendinger, der var brugt, jo flere Skillinger gav det til Degnen. Med Præstens Ligprædikener havde det sig som oftest paa samme Maade.

Ligtoget, der ofte bestod af indtil en Snes Vogne, kørte meget langsomt, og her i Sognet var det almindeligt, at Vogntoget standsede, før man skulde over den sidste Dal eller Eng, og Mændede blottede Hovedet. Ingen vidste, hvorfor man gjorde saaledes, men det var nu engang Skik og Brug. Oprindelig har man vel „læst et Fadervor“ for at skræmme de onde Aander. Efter at Bærerne havde faaet Baaren løftet af Vognen og baaret hen og sænket i Graven, foregik Højtideligheden, og til Slut skuffede Bærerne Jorden ned over Kisten og dannede Graven pænt til.

Saa drog man igen tilbage til Begravelsesgaarden til Spisning, men hjemad kørte man hurtigere.

I Halvfjerdserne begyndte man at føre Liget ind i Kirken, hvor Præsten da holdt sin Tale over den døde eller til Følget.

Selvmordere kom ikke i Kirken, ofte ikke engang i regelret Gravsted, men blev begravet i et Hjørne af Kirkegaarden i en Slags Skammekrog. Dødfødte Børn kom som Regel heller ikke i Kirken.

VETERANERNE

Blandt Ansager Sogns Veteraner fra Krigene 1848—50 og i 1864 kan nævnes følgende fra Stenderup:

1. Hans Nielsen (Smed), Stenderup, født d. 15. April 1824. Deltog i Kampene ved Slesvig, Dybbøl o. fl. Steder. Døde paa „Kirkegaard“ 12. Juli 1884.

2. Thomas Nielsen, Broder til H. N. Deltog i flere Slag under Treaarskrigen, blev saaret i højre Haand. Døde i Vrenderup 1907.

3. Niels Johnsen, f. 20. Septbr. 1826, deltog ligeledes i flere Slag. Døde paa „Højengaard“ 26. April 1892.

4. Peder Kristian Kristensen fra Lundhede. Veteran fra Treaarskrigen. Hans Hustru, Else Kathrine, var fra Grene. De boede paa Stenderup Nørremark. Børn: Kristen Pedersen, Ane Marie, Hans, Karl Tranberg og Jens Eggert.

5. Kristen Madsen, f. 1839, deltog som Sygepasser i 64. Boede siden i Øse. En Søn, Smidt Madsen, bor i Ansager.

6. Jens Kristensen, Bemsig, f. 29. Marts 1840, deltog bl. a. i Kampene ved Dannevirke og Dybbøl. Boede siden paa „Lille Bemsig“.

7. Søren Mikkelsen. f. 20. Maj 1832 i Egtved Sogn. Tilhørte Forstærkningen, men deltog i det store Slag ved Dybbøl; han slap usaaret hjem.

8. Hans Kristian Laugesen, f. 28. Marts 1832 paa Aalling Brogaard. Indkaldt til Forstærkningen, saaret ved Dybbøl den 17. Marts, døde paa Lazarettet i Borup og ligger

begravet paa Varnæs Kirkegaard. Han efterlod sig Enke og to Sønner, Laurids og Søren. Den sidste overtog Fødegaarden, „Lille Krogager“, da han blev myndig.

9. Niels Peder Johnsen, Broder til Niels Johnsen, født 12. Febr. 1834, tilhørte ligeledes Forstærkningen og blev saaret ved Dybbøl. Han døde paa Lazarettet i Assens den 4. April s. A. og begravedes paa Kirkegaarden der.

10. Thomas Kristen Vahd deltog ogsaa i Krigen i 64. Han var født i Stenderup og boede vistnok der hele sit Liv. Han var en kendt Mand ud over hele Sognet.

— Fra Nordsognet kan nævnes følgende Veteraner:

1. Kristen Rasmussen, født i Havlund, Ølgod Sogn. Han boede en Aarrække paa Skovlund Hede og var den ene af de tre Brødre, som bosatte sig der som Nybyggere. Senere flyttede han til Vester Ansager, hvor han døde i en høj Alder. Han var Dragon og deltog i Slaget ved Isted, hvor han var med i den Afdeling, der gik til Angreb for at drive Tyskerne ud af Isted By, som disse havde besat. Det fortælles, at da Angrebet var heldigt gennemført, og det danske Infanteri havde besat Isted, mødte han sin Broder, Niels Kristian, mellem Besættelsesafdelingens Soldater, men Broderen kunde knapt genkende ham, idet han var sort i Ansigtet af Krudtrøgen fra den haarde Dyst.

2. Niels Madsen Nielsen, Lærkeholt, f. i Snorup, Tistrup Sogn, indkaldt til Infanteriet. Han deltog i Udfaldet fra Fredericia den 6. Juli og var senere udtaget til Afdelingen, der begravede de ca. 500 faldne Soldater i den store Fællesgrav paa Fredericia Kirkegaard. Han har fortalt, at han ved denne Lejlighed fik lært at bruge Skraatobak som Stimulans ved dette ubehagelige Arbejde. Han levede og blev en gammel Mand. Døde i Lærkeholt.

3. Stefan Marius Kristiansen, Skovlund, f. i Gjellerup, Varde Landsogn. Rekrut i 48 ved Dragonregimentet i Randers. Deltog ikke i nogen egentlig Fægtning. Senere Kusk paa „Nørholm“ og overtog derfra en af Skovlund Fæste-

gaarde, som han senere købte fri, og her døde han i en forholdsvis høj Alder.

4. Hans Kr. Pedersen, en Søn af Peder Hansen, der beboede en Gaard i Lund, det nuværende „Bondebo“, som Peder Hansen ved Sønnens Giftermaal overdrog til denne, medens han selv flyttede ind i et Aftægtshus. H. Kr. P. blev indkaldt ved Krigens Udbrud i 48 og faldt i en eller anden Træfning, man véd ikke hvilken. Han efterlod sig foruden Enken en lille Pige. Enken blev senere gift med Andreas Madsen, Hejbøl, der saaledes kom til at overtage denne Fæstegaard, som han senere købte fri til Selveje. De flyttede imidlertid nogen Tid efter til Agersnap i Ølgod Sogn, hvor de levede i mange Aar.

De efterfølgende var alle Deltagere i den sidste Krig:

1. Hans Kristiansen (kaldet Hans Marius), Skovlund, Broder til førnævnte Stefan Marius og som denne født i Gjellerup, Varde Landsogn. Indkaldt ved Infanteriet og var med ved Tilbagetoget fra Dannevirkestillingen. Han fortalte om den haarde Marschtur i det glatte Føre, Dybbøls Fald og Overgangen til Als. Under denne følte han paa et vist Tidspunkt et Slag eller Stød, som han imidlertid tilskrev Sidekammeraten. Men da Afdelingen var kommen i Ro, saa han, der var gaaet en Kugle gennem Kolben paa Geværet, som han havde baaret i Haanden. Han blev en af Pionerne paa Skovlund Hede.

2. Ole Kristensen, Skovlund, f. i Harkes, Ølgod Sogn. Tilhørte Randers Dragonregiment. Blev ogsaa en af Nybyggerne paa Skovlund Hede. Flyttede senere til Esbjerg, hvor han boede til sin Død.

3. Jens Rasmussen, Broder til førnævnte Kristen Rasmussen og ligesom denne født i Havlund, Ølgod Sogn. Han var Artillerist og stod i Skanse 2 paa Dybbøl under Løjtnant Anker. Han blev taget til Fange og med en Fange-transport ført til en mindre By nær den østrigske Grænse, hvor Forplejningen for øvrigt var elendig. — Han kom

hjem i August Maaned og blev ogsaa en af Pionererne paa Skovlund Hede. Her døde han en halv Snes Aar efter.

4. Andreas Kristiansen, Søn af Kristian Povl Hansen, Lund. Gjorde Tjeneste ved Infanteriet. Efter Dybbøls Fald, da Hæren blev indkvarteret paa Fyn, var han ved Forplejningskorpset. Han døde paa sin Gaard i Lund.

5. Mads Kristen Jepsen, født i Egknud, Ølgod Sogn. Under Rømningen fra Dannevirke tilhørte han Dækningstropperne og kom saaledes til at deltage i de heltedige Træfninger ved Oversø og Sankelmark, der sikrede Hærens Tilbagetog. Han var ogsaa med i Forsvaret af Dybbølstillingen. Efter sit Giftermaal nedsatte han sig som Nybygger paa Skovlund Hede, og her døde han efter at have afstaaet Gaarden til en Søn.

6. Peder Kristensen (Hammelsvang), født i Frøsig, Ølgod Sogn. Gjorde vistnok Tjeneste ved samme Afdeling som den foregaaende. Efter sit Giftermaal overtog han en Gaard i Lærkeholt, hvor han ogsaa vedblev at have sit Ophold, efter at have solgt Gaarden, saa længe han levede.

7. Peder Voldsgaard Kristensen, født i Husted ved Herning. Var med ved Oversø og Sankelmark samt i Forsvaret af Dybbøl. Boede siden i Brande og Rind ved Herning, men levede sine sidste 15 Aar hos Sønnen, Hans Madsen, Aalling.

8. Jens Bertelsen Strebøl, født i Strebøl ved Tistrup. Hørte til de saakaldte „Frispillere“, blev dog alligevel indkaldt til Krigstjeneste, men naaede ikke at komme med i nogen egentlig Træfning. Han blev en gammel Mand, inden han døde paa Gaarden i Lund.

9. Hans Knudsen, Lærkeholt, født i Sdr. Omme 1838. Var ligeledes „Frispiller“ og naaede heller ikke at blive færdig med Rekruttjenesten, før Freden var sluttet. Han levede som Gaardmand i Lærkeholt i mange Aar og havde før sin Død afstaaet Gaarden til Sønnen, Martin Knudsen.

10. Peder Jørgensen, Broder til Niels Dam Jørgensen,

født i Lærkeholt. Blev nogen Tid efter sin Deltagelse i Kri- gen gift og bosatte sig i Aadum Sogn.

11. Niels Hansen (Lundsby), født i Lundsby i Aadum Sogn. Boede i en lang Aarrække i Lund og blev Hede- opdyrker i stor Stil. Han gjorde hele Felttoget med uden at blive saaret. Da Ejendommen i Lund var opdyrket, ind- købte og opdyrkede han et nyt Hedeareal. Efter at have afstaaet Gaarden til sin ældste Datter og hendes Mand, Ras- mus Jensen, købte han en Hedelod i Lærkeholt, som han ogsaa til Dels naaede at faa opdyrket, inden han afstod Ejen- dommen til sin anden Datter og hendes Mand, Kristen Gylling. Her endte Niels Lundsby sit lange og virksomme Liv.

12. Kristen Knudsen Kristensen, Aalling, f. i Tistrup. Deltog i Forsvaret af Dybbøl, hvor en Kugle strejfede hans Tornyster, mens han laa i Dækstilling. Han boede i en lang Aarrække i Aalling, afstod derpaa Gaarden til Sønnen, Kri- sten Kristensen, giftede sig anden Gang og flyttede til Ans- ager, hvor han boede til sin Død.

13. Jørgen Kristiansen, en Søn af Kristen Povl Hansen, Lund, og Broder til Andreas Kristiansen. Var som Infan- terist med i Krigen og maatte bl. a. under et Tilbagetog fra en Forpostfægtning i flere Timer dække sig i et Vand- hul; han havde faaet det halve af den ene Tommelfinger skudt bort. Han boede paa Fødegaarden i Lund og døde her som en aldrende Mand.

14. Jens Olesen, Lund, gift med en Søster til den fore- gaende. De købte Ejendom ud fra Jørg. K.s Gaard, Jens Vads nuværende Ejendom. Han faldt i Krigen. Enken blev senere gift med hans Broder, men blev ret hurtigt Enke for anden Gang. Hun giftede sig tredie Gang med Anders Olesen, Hejbøl, og de levede sammen i mange Aar.

— Fra Ansager kan nævnes følgende fra 1848—50:

1. Kristen Kristensen, f. i Alslev. Bosatte sig først i

Stenderup, men flyttede derpaa til Ansager. Nærmere Enkelt-heder om hans Deltagelse i Trearskrigen kendes ikke.

2. Jens Hansen Holt. Han var gift med en Datter af Lauge Andersen (Skolemester), Aalling. De boede først paa hendes Fødegaard, men fæstede senere et Stykke Hede ud fra Peder Kræmmers Gaard i Lauborg (ind til Morsbøl Skel). Her boede de i mange Aar og døde som gamle Folk.

3. Laust Johnsen, kaldet Laust Møllesvend (han var i mange Aar Svend i Ansager Mølle). Boede først, hvor nu Jordemoderboligen ligger, senere lidt længere mod Nord.

4. Hans Peder Jespersen (Due). Boede ved Tiphede-vejen, hvor nu Ejnar Nielsen bor.

Fra den sidste Krig kan nævnes følgende:

1. Ole Iversen, Broder til Morten Iversen. Sønner af Iver Iversen, Ansager. Faldt ved Dybbøl. Han var gift med Gertrud Pedersen, Søster til Hans Kristian Pedersen, Lund, der faldt i 48. De boede indtil Krigen paa Hesselho Mark, men derefter solgte Enken Ejendommen, flyttede med sine 2 Børn hjem til Faderen, Peder Hansen i Lund, og bestyrede Huset for ham. Den ældste af Børnene, Kristine, blev gift med Hans Kr. Leth fra Lærkeholt, og de bosatte sig paa Kvie Hede. Moderen levede sine sidste Aar hos dem. Sønnen Iver blev Lærer i Korsør.

2. Kristian Kristensen, „Lilleholt“, født i Gunderup, Horne Sogn, Søn af Kristen Kristensen og Hustru, Ellen. Efter sit Giftermaal med Mette Madsen købte han „Lilleholt“ af den daværende Ejer, Mikkel Post. Han var „Fri-spiller“, blev indkaldt ved Krigens Udbrud, men naaede ikke Rekrutskolen igennem før Fredsslutningen.

3. Lars Pedersen, Lauborg, f. i Ølgod By, Søn af Peder Nicolaj Nielsen og Hustru, Ane Kirstine Knudsdatter. Infanterist ved 12. Bataillon, var med ved Dybbøls Forsvar hele Tiden, dog ikke ved Stillingens Fald. 12. Bataillon havde den mest udsatte Post under Overgangen fra Dybbøl til Als. Efter sit Giftermaal med Ane Margrethe Larsen købte

han et Stykke Hedejord paa Grøde Mark, Hodde Sogn, hvor de boede indtil 1882, da de flyttede til Lauborg, og her boede de til 1911, da de afstod Gaarden til Sønnen, Laurids, og byggede en Villa i Ansager, Syd for Grødevejen, hvor de fik et smukt Hjem.

4. Frands Kristensen, senere Sognefoged i Kvie, født i Ansager Kro, Søn af Kroejer Kristen Frandsen og Hustru, Karen. Da hans Moder i 1839 var blevet Enke, Frands var dengang 4 Aar, solgte hun Kroen og flyttede til Lærkeholt. Frands gjorde Tjeneste som Dragon og giftede sig efter Militærtjenesten med Kirsten Thomsen, Datter af Gdr. Thomas Jepsen og Hustru, Ane Kirstine Sørensdatter, og overtog hendes Fødegaard i Kvie, der var Fæstegaard under Nørholm. Frands Kristensen købte den dog straks efter Overtagelsen i 1862 fri til Selveje. Et Aars Tid efter kom Krigen, og han blev kaldt under Fanerne. Et Brev, han henimod Krigens Slutning skrev hjem til sin Kone, gengives her, fordi det giver et Indblik i Datidens Vanskeligheder — og deri genkender vi vor egen Tid:

Rudkøbing paa Langeland, 19. Juli 1864.

Min inderlig elskede Kone!

Jeg vil i Dag tage Pennen for at lade dig vide, hvorledes jeg lever. For det første har jeg, Gud være lovet, Helsen og Sundhed, hvilket dog er det vigtigste Gode her i Livet, ihvad Stilling man siden er i, og Gud give, at jeg snart igen kunde spørge det samme Gode fra Eder alle, at I ogsaa er friske og raske. Det vilde være en sand Glæde for mig at høre denne store Godhed fra Eder, mine bedste Venner her paa denne Jord. Jeg har skrevet 4 Breve, som jeg intet Svar har faaet paa. Jeg skrev eet i Klarup, eet i Tisted og eet i Sæby; men jeg har den Tro, at disse Breve slet ikke er kommet hjem til Eder. I Forgaars skrev jeg et, som jeg sendte ad Hamborg; nu mener jeg, at dette her saa først kan komme hjem; og jeg kan nok tænke, at du, min kære Kone, længes efter at spørge fra mig, hvis du ikke har faaet nogle af de andre Breve, og da der nu er Vaabenhvile, saa kan Brevet vistnok komme hjem til dig.

Vi faar nu Vaabenhvile til denne Maanedes Udgang, og saa bliver der sikkert nok sluttet Fred eller Vaabenstilstand til Foraaret

igen, og derfor er jeg vis paa, at jeg snart kommer hjem til Eder, og saa mener jeg ikke at komme i Krigstjeneste mer. Du kan tro, kære Kone, at jeg længes meget efter at spørge fra dig, men endnu mere efter at komme hjem til dig, og med Guds Hjælp haaber jeg, at den Tid snart skulde komme, som saa mange længes efter. Dog lad os nu oppebie Tiden med Taalmodighed i det Haab, at hvad der sker er Guds Villie. Lad os bede til ham, at han vil gøre Ende paa denne Krig, saa man atter kan leve i Rolighed og Fred, og det var jo rigtigt at ønske, at der ikke skulde blive flere besværet af denne os overlegne Fjende; thi der er jo mange Krøblinger og mange, som lider uhyre Smerter af dem, der har mistet Arme og Ben. Ak, hvor er det sørgeligt for paarørende Slægt og Venner, og det er en tung Byrde for dem selv hele deres Levetid, og mange vil savnes af deres kære, naar Krigen faar Ende; thi der er mange, som har maattet sukke og lukke deres Øjne; men Gud være dem naadig, som saa tappert har stridt for deres Fædreland.

Skriv mig til, naar du har faaet dette Brev, og fortæl mig, hvorledes al Ting gaar, og hvorledes Kornet ser ud paa Markerne, og om I kan faa Høet bjerget; thi det er ikke saa let en Sag, det ved jeg godt; men nu tror jeg sikkert, at jeg kommer hjem til Høsttid.

Jeg kan ikke vide, om lille Stine kan kende mig, naar jeg kommer hjem. Hun kan vel snart sige alting?

Nu vil jeg slutte min simple Skrivelse for denne Gang med en flittig Hilsen til Eder alle, men først og sidst til dig og lille Stine, og ønske Eder alle Guds Fred og Lykke i Fremtiden.

Lev vel, til vi ses igen, det ønskes af mig, din til Døden tro Ven og kærlige Ægtemage

Frands Kristensen.

Hils Niels og hans Kone og dem i Lærkeholt. Skriv kun som sædvanlig til mig. (Adressen).

5. Hans Pedersen, Kvie Hede, født den 7. Juli 1840, Søn af Husmand Peder Nielsen og Hustru, Johanne Marie Lambertsen, Krog, Grindsted Sogn. Han kom tidligt ud at tjene og tjente ved sin Konfirmation hos Sognefoged Jens Andersen i Morsbøl. Sin Værnepligt aftjente han som Militærarbejder (Trænkusk). Ved Indkaldelsen til Krigstjenesten var han i Tjeneste hos en anden Gaardejer i Morsbøl. Efter Krigen arbejdede han ved forskellige Kanal anlæg og Engarbejder omkring Grindsted. 1879 blev han gift med Enken

efter Husmand Niels Madsen, Kvie Hede. Han var stedse en trofast Arbejder, altid ved frisk Mod, og var vellidt af alle. I Ægteskabet var der tre Dreng: Peder, Johannes og Hans Christian. De to første har hver en Gaard paa Kvie Hede (Kærbæk). Den yngste tog Lærereksamen, men paa Grund af Svagelighed har han maattet opgive Lærergerningen. Hans Pedersen henlevede sine sidste Leveaar hos sin ældste Søn Peder Pedersen.

6. Hans Koch, født 13. Marts 1832 i Sottrup. Lærte Smedehaandværket i Frørup og virkede som Smedesvend i Ødis, Hjarup og paa „Østerbygaard“ ved Vamdrup. 1861 blev han gift med Eskild Chr. Larsens Enke, Karen Iversdatter, Ansager. Han blev saaret ved Dybbøl d. 18. Marts. En Kugle gik skraat gennem Ansigtet og beskadigede Synsnerven til det ene Øje, saaledes at dette tabte Synsevnen. Han blev efter Krigen en dygtig Landmand, men fortsatte tillige Smedehaandværket. Han afstod Gaarden til sin Steddatters Søn Hans Chr. Eskildsen og flyttede til Ansager By. Han døde 1913, samme Aar som hans Hustru.

7. Søren Andersen, Husmand og Skrædder, Kvie. Han var vistnok fra Ølgod Sogn og døde lige efter Aarhundredskiftet. Hans Hustru, Ane Marie, boede i flere Aar i Ansager.

8. Husmand Peder Sørensen, Lauborg.

9. Chr. Johnsen, Ansager. (Oplysninger mangler).

* * *

Niels P. Bertelsen, Ansager Nørremark, var ikke Veteran i bogstavelig Forstand, da han ikke har været Soldat, men bør alligevel omtales i denne Forbindelse. Han var født i Høgsbro 1822. Da Krigsrygterne i Foraaret 48 bredte sig, dannedes der flere Steder i Sønderjylland frivillige Korps, som skulde søge at standse Oprørernes Fremtrængen. I et saadant Korps var Niels P. Bertelsen med. Bevæbnede med

Leer, Forke og andre tilsvarende Redskaber stillede Korpsset op ved Brøns. Men over for Fjendernes overlegne Udrustning maatte de hurtigt give tabt og tage Flugten. Niels P. Bertelsen blev saaret i Baghovedet og faldt besvimet om. Kammeraterne antog ham for at være død og løb fra ham. Da han vaagnede op, var han dog i Stand til ved egen Hjælp at naa frem til det nærmeste Hus. Et dybt Mærke fra Saaret beholdt han Resten af Livet som et Minde om Begivenheden.

Paa Stedet, hvor dette Sammenstød fandt Sted, er rejst en Mindesten med Indskrift:

Ej Minde om en Glimredag,
men om et trofast Hjertelag.

Senere rejste Niels P. Bertelsen til Australien, hvor han bl. a. forsøgte sig som Guldgraver ved Melbourne. Efter sin Hjemkomst var han en Tid Værtshusholder i Ribe.

Han og hans Hustru kom til Ansager 1877. En Datter blev gift med Jens P. Pedersen, der overtog Ejendommen. To Sønner blev Købmænd: H. P. Bertelsen i Bramminge og B. Bertelsen i Oxbøl.

PENGE, HANDEL OG VAREOMSÆTNING

Pengeinstitutter.

I ældre Tid brugtes kun faa Penge, da Omsætningen var yderst lille. Fik den enkelte Penge tilovers, gemtes de hen til kommende Tider, nogle Steder i hemmelige Rum i Chatoller, andre mere primitivt hengemt i gamle Strømpe-skafter paa Bunden af Sengehalmen. De, som vilde laane Penge, maatte derfor underhaanden forhøre sig hos dem, der formentes at ligge inde med Pengemidler.

Efterhaanden stiftedes der ikke alene i Byerne men ogsaa i Landsognene Spare- og Laanekasser, der modtog Penge til Forrentning og igen udlaante disse Pengemidler og altsaa blev et Bindeled mellem Sparere og Laansøgere. En saadan Spare- og Laanekasse blev stiftet for Ansager Sogn den 28. Januar 1885. Lærer A. P. Jensen, Ansager, blev den første Bestyrer, og til Bestyrelse valgtes følgende: Gdr. Andreas Kristensen, Kvie, Gdr. Peder Tranberg, Stenderup, Gdr. Kr. Thue Elbæk, Ansager, Gdr. Søren P. Jensen, Aalling, og Kroejer Laust Johansen Bihl, Mølby Kassens første Revisorer var: Lærer J. Kristensen, Skovlund, og Gdr. Niels Jepsen, Uddegaard.

I 1888 blev Niels Jepsen, Uddegaard, Bestyrer, og i 1897 valgtes Gdr. Bertel Jepsen, Kvie, som Bestyrer. Bertel Jepsen fortsatte som Bestyrer og Bogholder i 40 Aar indtil 1937. I de fleste af disse Aar fungerede som Medbestyrere Gaardejerne Jens Kristensen, Krongaard, og Søren Laugesen, Krogager.

Sparekassens nuværende Bestyrelse er: Gdr. Marius Jepsen, Kvie, Bestyrer og Bogholder, Gdr. Kr. J. Kristensen, Krongaard, og Rentier Lars P. Kristensen, Stenderup, Medbestyrere.

Bestyrelsen udgøres af et Tilsynsraad bestaaende af: Murer Hans Kr. Hansen, Ansager, Formand, fhv. Gdr. Peder Kruse, Lærkeholt, Gdr. P. Tranberg, Stenderup, Gdr. Henrik Kristensen, Kvie, Gdr. Peder Jepsen, Skovlund, Rentier Søren Laugesen, Krogager, Gdr. N. K. Kristiansen, Lauborg, og Husejer N. P. Jensen, Ansager De nuværende Revisorer er: Gdr. Jeppe Laugesen Jepsen, Skovlund, og Gdr. Peder Jokumsen, Stenderup.

— Sparekassens Status for 1939—40 balancerede med 827,595 Kr. 44 Øre. Den havde udestaaende 362 Laan mod Kaution og 28 Laan mod Pant i faste Ejendomme.

Sparekassen har tilhuse i Ansager By og har Kontordag en Gang i hver Uge.

* * *

Skovlund Andelskasse stiftedes den 25. Februar 1916 med 31 Medlemmer, alle fra Skovlund Mejerikreds. Dens første Bestyrelse var: Gdr. Bertel Strebøl, Lund, Formand, Gdr. Niels P. Nielsen, Aalling, og Gdr. Bertel Mølby, Mølby. Revisorer var: Laurids Lauridsen og Jens Vad, Aalling. Den har Kontor i Forsamlingshuset.

Omsætningen i 1916 var ca. 1 $\frac{1}{2}$ Million Kroner. I 1921 indmeldtes Foreningen i „De danske Andelskasser“, dels af Hensyn til Revisionen og dels for ikke at komme ind under Bankloven.

Den 20. September 1924 fratraadte Bertel Strebøl som Formand, og i Stedet valgtes Jens Mølby. De to andre Bestyrelsesmedlemmer blev Anker Jakobsen og N. P. Nielsen. Omsætningen var 1926 6,756,733 Kr., i 1936 6,037,762 Kr. og i 1939 8,141,028 Kr. Foreningens Konti for Ind- og Udlaan udgør nu 579 med en Balance paa 463,243 Kr.

90 Øre. Dens Reservefond var pr. 31. December 1939 34,798 Kr. 28 Øre og Antallet af aktive Medlemmer 136.

Andelskassen har nu Kontorlokaler i Brugsforeningens nye Bygning. Dens Bankforbindelse var først „Andelsbanken“, efter dennes Standsning Handelsbanken i Esbjerg og nu „Den ny Andelsbank“.

* * *

Efter Henvendelse fra næringsdrivende i Ansager til Direktionen for A/S Varde Bank oprettedes den 15. August 1919 Bankkontor i Ansager under Firma Aktieselskabet Varde Bank, Ansager Kontoret.

Der startedes under beskedne Forhold med Kontor paa Ansager Hotel med en ugentlig Kontordag. Som Tillidsmand ved Kontoret blev udnævnt Købmand H. P. Nissen, Ansager. Efter hans Død blev Købmand H. Th. Nissen, Ansager, og Gaardejer Johan Nielsen, Kærbæk, udnævnt til Tillidsmænd ved Kontoret.

I 1929 flyttede Kontoret til eget Lokale i Købmand H. P. Nissens Ejendom ved Stationen. Den 20. Maj 1927 udvidede Banken til to ugentlige Kontordage. Banken har i Aarenes Forløb haft en stedse voksende Omsætning.

Handel og Vareomsætning.

Før Grundlovens Indførelse i 1849 var al Handel fra Butik forbeholdt Købstæderne, og ude i Landsognene var sliq Handel derfor ulovlig. Derimod kunde der faas Tilladelse til at gaa rundt og forhandle visse Varer, naar disse var købt i nærmeste Købstad. Det skulde være en Slags Kommissionsforretning for en af Byens handlende. Paa den Maade opstod en Del omvandrende Handelsmænd, de saakaldte „Kræmmere“. Paabudet om kun at forhandle Varer fra Byens handlende blev dog som Regel ikke taget alt for bogstaveligt. Det var f. Eks. billigere at købe Varerne i Hertugdømmerne og smugle dem over Kongeaen. Kræm-

mernes værste Fjender var derfor „Kontrollørerne“. Disse Kræmmere vedblev at fortsætte deres Vandringer ogsaa længe efter Grundlovens Givelse, ja, Handelen fortsættes vel egentlig endnu, selv om det nu maa omfatte Husflidsvarer, især fra Herningegnen. — Ved Folketællingen i Stenderup i Aaret 1834 nævnes saaledes to Brødre fra Køl-skevad, der gik under Navnet „Vadkræmmerne“, Laust og Jens Chr. Pedersen. Der fortæltes om dem, at de aldrig fulgtes ad fra Hjemmet, selv om de vilde til samme Side, den ene gik et Stykke i Forvejen, og stadig tog de hver sin Vej efter en i Forvejen aftalt Plan. Paa den Maade kunde de undgaa samtidig at falde i Kløerne paa de forhadte Forfølgere. De samlede sig ved deres Handel en betydelig Formue og var for øvrigt Farbrødre til forhen-værende Sogneraadsmlem Thomas Christensen (Vadh). De fleste af de gamle, der saaledes benævntes med Tilnavnet „Kræmmer“, havde vel nok enten selv været omvandrende Handelsmænd, eller ogsaa har en af deres Forfædre været det. Den senere Købmand Hans Olesen i Ansager, senere i Stenderup, gik ogsaa i sine unge Dage med „Kræmmer-posen“.

Efter at Købstæderne i 1849 fik deres Eneret til Handel indskrænket til en Radius af 2 Mil, begyndte der at opstaa smaa Købmandsforretninger ude i Landsognene. Omkring 1850 begyndte Mads Krarup paa „Lille Krogager“ en lille Købmandsmandsforretning eller, som de ofte blev kaldt, „Høkerforretning“. Anledningen var maaske nok den, at han havde bygget en Kartoffelmølle, og naar han f. Eks. var kørende til Vejle med et Læs Kartoffelmel, fandt han det mest praktisk at tage et Læs Varer med hjem. Paa denne Maade kom han sikkert ind paa „Høkertanken“. Noget senere begyndte ogsaa Kristian Pedersen (Østergaard) i Kvie. Han kørte rundt i Nabsognene og opkøbte Smør, Uld og Huder m. m., som han ligeledes kørte til Vejle for at sælge. Ogsaa han kom ind paa at faa Vognen fyldt

med Kolonialvarer hjem, som han saa solgte til Byens Beboere.

I Ansager blev den første Begyndelse til Købmandshandel vist gjort af Jens Jespersen i den gamle „Kræmmergaard“, der har ligget, hvor nu Manufakturhandler Nikolajsen bor. Georg Rohd, en Søn af Sognepræsten i Ansager, der havde lært Handel, fik bygget sig et Hus i Ansager By, hvori han startede en Købmandsforretning, som han drev til ind i dette Aarhundrede.

I Ansager Kro blev ogsaa drevet Købmandsforretning, bl. a. af Hans Olesen, der senere flyttede Forretningen til Stenderup i Matr. Nr. 6 og senere til Møllen Nord for, hvor Forretningen fortsattes i flere Aar.

I 1889 overtog H. P. Nissen Handelen i Ansager Kro, som han senere købte. Denne Forretning fortsættes nu af hans Søn H. Th. Nissen, men i et dertil særskilt bygget Hus. Forretningen omfatter tillige en stor Afdeling for Isenkram.

En Tømmerhandel, der i sin Tid blev startet af H. P. Nissen, er nu omdannet til et Aktieselskab, der har opført store, tidsvarende Bygninger ud mod Varde Grindsted Banen. — Denne Tømmerhandel bestyres af Chr. Fogstrup.

— I den nordre Del af Sognet begyndtes den første Købmandsforretning vistnok i Mølby Kro. Selve Kroen blev bygget ca. 1868 efter Varde-Vejle Landevejens Gennemførelse, og Handelen begyndtes af J. Hvid, først som Bestyrer for et Firma i Vejle, senere for egen Regning. Efter at han havde bortbyttet Kroen for en Gaard i Blaksmark, og Laust J. Bihl var blevet Kroens Ejer, startede J. Povlsen (Vad) Forretning i Mølby Kro. 1884 købte han imidlertid

Gaarden Matr. Nr. 3 i Skovlund, flyttede Forretningen dertil og drev den i nogle Aar. Senere drev Laust Johansen Bihl selv Forretning for egen Regning i Kroen ved en lejet Bestyrer, men da Indkøbsforeningen i Skovlund blev startet, lukkede han Forretningen.

* * *

I Midten af 80erne opstod Tanken om at danne Foreninger til Fællesindkøb af Varer. I Ringkøbing Amt var dannet en saadan Forening, og den fik ogsaa Tilknytning fra Ribe Amt. En Kreds blev dannet i Skovlund i 1887, men da den havde enkelte Medlemmer i den øvrige Del af Sognet, kom den til at hedde Ansager Vareindkøbsforening. Dette Navn beholdt den indtil 1895, da der blev dannet en særskilt Kreds for Ansager.

Den første Bestyrelse bestod af følgende: Lærer J. Kristensen, Formand, Gdr. Jørgen Uhd, Ulknudgaard, Gdr. Jens Kristensen, Krongaard, Gdr. Hans Knudsen, Lærkeholt, og Gdr. Niels Guldager, Skovlund Mark.

Som Uddelere har fungeret: 1888—99 Bertel Mølby, 1890—1906 Rasmus Jensen og fra 1906 Niels Kristensen. Fra 1906 til 1938 var Bertel Mølby Regnskabsfører.

Bestyrelsen i 1938 var følgende: Oluf Nielsen, Uddegaard, Formand, Niels Jensen, Aalling, K. J. Kristensen, Krongaard, Kr. Kr. Thomsen, Skovlund, og Anthon Skov, Lund.

De første Regnskabsbøger er brændt, og derfor kendes de første Aars Omsætning ikke, men i 1890 var Omsætningen 27,000 Kr., i 1895 35,000 Kr. og i 1904 44,000 Kr., fra 1906 til 1938 har den samlede Omsætning været ca. 8,000,000 Kr., deraf 2,200,000 Kr. for Kunstgødning.

To Aar efter Oprettelsen af Indkøbsforeningen i Skovlund blev en lignende dannet i Stenderup. Den Ejendom, hvori Hans Olesen hidtil havde drevet Købmandsforretning blev købt, og Hans Olesen flyttede sin Forretning op til Møllen.

Indkøbsforeningens første Bestyrelse var: Gdr. Niels Hermansen, Formand, Gdr. Niels Hansen, Gdr. Lars Kr. Nielsen, Gdr. Th. Christensen Vad og Gdr. Niels Jensen, Brunkbjerg.

Uddelere har været følgende: Majbom, Pedersen, Henriksen og Andersen.

I 1898 blev Foreningen opløst. Dens opsparede Midler, ca. 1000 Kr., blev senere skænket til et Orgel til Stenderup Kirke. Foreningens Ejendom solgtes til Mejerist Jens Hansen, der derefter drev Købmandsforretning til 1909, da L. P. Thomsen, Ansager, blev Forretningens Indehaver.

Den 4. Marts 1909 afholdtes stiftende Generalforsamling til en ny Indkøbsforening.

Til Bestyrelse valgtes: Gdr. Anders Mikkelsen, Formand, Gdr. John H. Johnsen og Gdr. Hans P. Hansen.

Til Uddeler antoges Chr. Larsen, Tistrup. Senere Uddelere C. M. Bihlidt 1914—24, Laurids Brix 1924—29, Viggo Ravnkær 1929—33, Kr. Lund 1933. Senere Formænd: Mads Staal 1914—33, L. P. Kristensen 1933.

* * *

I 1896 stiftedes en Indkøbsforening i Ansager. Fra 1915 har den været Brugsforening.

Dens første Bestyrelse var: Bertel Jepsen, Formand, Niels Duus, Eskild Torp, Nis Kr. Nielsen, Laurids Jensen, Peder Jørgen Knudsen og Søren Lauridsen.

Første Uddeler var Kr. Thue Elbæk. Det første Aars Omsætning var 13,576 Kr. 47 Øre.

Senere Formænd: Søren Sørensen 1898—1920, Niels Kammesgaard 1920—26, Marius Kronborg 1926. Senere Uddelere: Johannes Kristensen, Niels Nissen og Fr. Nielsen.

Sidste Aars Omsætning var paa 190,000 Kr.

Den nuværende Bestyrelse bestaar af: Marius Kronborg, Formand, Niels Vedstesen, Holtgaard, Peder Hansen, Ans-

ager, Rasmus Andersen, Ansager, Johs. Pedersen, Kærbæk.
Revisorer: H. P. Rasmussen og Mejeribestyrer Dons Langer.

* * *

Foruden disse Indkøbsforeninger eller Brugsforeninger findes der i alle tre Byer Foreninger for Fællesindkøb af saavel Gødning som Foderstoffer.

Til Trods for, at disse Foreninger for Fællesindkøb af Medlemmernes Fornødenheder har fundet saa stor Tilslutning rundt i Sognet, findes der store Købmandsforretninger ligeledes i alle tre Byer, og saa findes der endda en ikke ubetydelig Købmandsforretning i den i de senere Aar opvoksende Kærbæk By.

Alt dette viser, at Omsætningen i de sidste 50 Aar er vokset enormt.

FORSKELLIGE FORENINGER

Landboforeninger.

Ansager Sogn har været noget daarligt stillet med Hensyn til Landboforeninger eller, om man vil, næsten altfor heldigt stillet, idet hele tre Landboforeninger staar til Sognebeboernes Disposition, nemlig Øster Herreds, Ansager-Øse og Slaugs Herreds Landboforening.

Ribe Amts nordre Landboforening naaede aldrig at faa videre Tilslutning i Sognet. Da Foreningen deltes og Øster Herreds Landboforening stiftedes, sluttede en Del Skovlundboere sig til denne, men kun ganske enkelte i Midtsognet. Saa kom Slaugs Herreds Landboforening, og hertil sluttede Stenderupboerne sig. Daværende Gaardejer i Stenderup, Niels Hermansen. og Lærer Kristensen, Stenderup, blev fast knyttet til denne Forening. Senere startedes saa Ansager-Øse Foreningen, som har faaet Tilslutning fra Midtsognet og til Dels fra Skovlund, og der er nu tre Foreninger. — Da alle tre Foreninger imidlertid foruden at afholde Dyrskuer ogsaa lader afholde oplysende Foredrag, Kursus af forskellig Art samt Markvandring, hvor Konsulenter viser Plantesygdomme og deres Bekæmpelse m. m., og paa lignende Vis i Staldene giver Undervisning i Dyrenes rette Fodring samt i det hele staar til Tjeneste til Oplæring baade for ældre og yngre, saa kommer med den lette Adgang, her gives, store Dele af Befolkningen med til at faa Del i disse Goder.

Det er da ogsaa en Kendsgerning, at disse Foreninger har været et Redskab til at udbrede Forstaaelsen af, hvor nødvendig det er i en Nutids-Bedrift at følge med i Ud-

viklingen og at dygtiggøre sig baade teoretisk og praktisk. Naar Landbruget i den sidste Menneskealder er gaaet saa stærkt frem, tilkommer der disse Foreninger en stor Del af Æren herfor.

Foreningerne er som nævnt delt under tre Styrelser, og da de alle kun delvis har hjemme her i Sognet, undlades her Meddelelser om deres Styrelse og forskellige Udvalg.

Husmandsforeninger.

En Sammenslutning med lignende Formaal som Landboforeningerne opstod nogle Aar senere, men tagende Sigte paa at fremhjelpe de mindre Landbrugere, Daglejere og Herregaardenes Lejehusmænd. Af disse sidste fandtes der ingen i Ansager Sogn, men derimod mange af de første, Folk med en lille Landejendom, som maatte søge deres væsentligste Fortjeneste ved Arbejde omkring hos Gaardmændene. En Del af disse sluttede sig sammen og dannede en Landboforening for mindre Jordbrugere under Navn af Husmandsforening.

Ansager Husmandsforening blev vistnok stiftet i 1903, og dens første Formand var Niels Duus, Ansager. Foreningen fik hurtig stor Tilslutning, idet Medlemsantallet naaede op paa 110. Efter at Stenderup og Skovlund hver havde dannet særskilte Foreninger, gik Medlemstallet noget ned, men har dog stadig holdt sig over 50 og er nu paa 60 Medlemmer.

De senere Formænd har været: Gartner Jensen, Anker Jensen og Hans Rahbæk.

Den nuværende Bestyrelse bestaar af: Emil Tonnesen, Formand, Knud Marcussen, Villiam Pedersen, Peder J. Pedersen og Karl Eskildsen.

— Stenderup Husmandsforening blev stiftet 1908. Den første Bestyrelse bestod af følgende: Kr. Jensen Bæk, Formand, Lærer Kristensen, Søren Karsten Hansen, Nic. Larsen, Kvie, og Laurids Jensen, Kvie.

Senere Formænd: Th. Thomsen, Laurids Jensen, H. K.

M. Kristensen, Hans Kristiansen, Gartner Sørensen og Jens Linding Hansen.

Foreningen tæller nu 96 Medlemmer, og dens nuværende Bestyrelse bestaar af: John H. Larsen, Formand, Evald Hennelund, Kristen Elbæk, Jørgen Dahlmand, Søren Mikkelsen og Andreas Kristensen.

— Skovlund Husmandsforening er stiftet den 19. Febr. 1909 med 18 Medlemmer. Den første Bestyrelse bestod af følgende: Hans Bojsen Kristensen, Formand, Herman Hermansen, Lund, Kr. Jørgensen, Lærkeholt, Niels Larsen, Skovlund, og Hans P. Madsen, Lærkeholt.

De senere Formænd har været: Niels Larsen, Laurids Holt, Hans P. Madsen, Anton Skov og K. K. Thomsen.

Foreningen havde sidste Aar 29 Medlemmer. Den nuværende Bestyrelse er: Kr. Jørgensen, Lærkeholt, Formand, Niels Ingvar dt Jørgensen, Lund, Aksel Larsen, Skovlund, Kr. Laugesen Jepsen, Skovlund, og Kr. Pedersen, Skovlund.

* * *

Endvidere har forskellige Husflidsforeninger virket for at hjælpe de unge Karle til at benytte Fritiden til noget mere nyttigt end Tobaksrygning og Kortspil, og saavel gifte som ugifte Kvinder har dannet Sammenslutninger for derigennem at dygtiggøres i forskellige Former for Haandarbejde, i huslige Sysler samt i Sygepleje m. m.

Borgerforeninger og Haandværkerforeninger.

Borgerforeningen i Ansager er stiftet den 2. December 1908 med et Medlemsantal af 28, og dens første Bestyrelse bestod af følgende: Kunstmaler J. Lauritsen-Thomsen, Formand, Dyr læge V. Larsen, Læge Mygind, Købmand P. I. Nissen og Cyklehandler Chr. Rønberg.

Formaalet er at varetage Byens Tarv og Interesser paa alle Maader. Foreningen har blandt andet arbejdet for at faa Telefon til Byen, for Forskønnelse af Trekanten og Opstilling

af Dalgas-Statuen, for Forbedring af Postvæsenet for hele Sognet, for Oprettelse af Sygeplejeforening for Ansager Sogns østre Del, for Kirkegaardsdigets Regulering samt for Anlægget ved Plantagen m. m.

Den 27. November 1938 indviedes Foreningens smukke Fane. Foreningens første Formand var J. Lauridsen-Thomsen. Nuværende Formand er Købmand P. I. Nissen. Foreningen har nu ca. 100 Medlemmer.

* * *

Ansager Haandværkerforening blev stiftet den 26. November 1913 med ca. 30 Medlemmer. Dette Medlemsantal har holdt sig omtrent konstant siden. Foreningens Formaal er at varetage og fremme Haandværkerstandens Interesser og Tarv og saaledes styrke Sammenholdet og Fællesskabet blandt Medlemmerne.

Den første Bestyrelse bestod af følgende: Cyklehandler Kr. Rønberg, Træskomager H. M. Mikkelsen, Kunstmaler Lauritsen-Thomsen, Snedkermester J. Brandt og Tømrermester P. Jakobsen, Formand. Denne Post havde P. Jakobsen i 13 Aar. De øvrige Formænd har været: Træskomager H. M. Mikkelsen, Smedemester Ric. Madsen og Snedkermester Botilles Sørensen.

Foreningen oprettede straks en Sygekasse, som Medlemmerne skal staa i, medmindre de er kronisk syge. Den yder Hjælp i Form af Dagpenge i Sygdomstilfælde og har derved været til Gavn for mange af Medlemmerne, idet det er ret betydelige Summer, der i Aarenes Løb er udbetalt.

Foreningen har afholdt en Del Udstillinger for derigennem at være i Kontakt med sin Kundekreds. Den har endvidere været med til at foranledige, at „Anlægget“ blev anlagt, idet P. Jakobsen fremsatte Forslaget derom paa Generalforsamlingen den 21. December 1929, ligesom Foreningen har ydet et Tilskud paa 300 Kr. til Planens Gennemførelse. Der har i Aarenes Løb været mange Opgaver, baade

større og mindre, som Foreningen har taget sig af, enten alene eller sammen med Borgerforeningen, som den altid har arbejdet godt sammen med.

En vigtig Begivenhed var det, da Teknisk Skole i 1935 blev oprettet. Det fik den Betydning, at nu kunde Lærlingene aflægge Svendep prøve her i Byen, og allerede Aaret efter indstilledes og bestod 2 Lærlinge Prøven, nemlig Tømrer Sigurd Hansen og Snedker Arne Mølgaard Kristensen. Siden har adskillige aflagt Prøve og alle bestaaet. Skolen blev anerkendt af Statens Tilsyn i 1936.

Foreningen har afholdt en Del Foredrag og Udflugter samt Juletræ for Medlemmernes Børn. 25 Aars Jubilæet blev markeret ved en Fest. To af Medlemmerne har nydt den Ære at blive udnævnt til Æresmedlemmer, nemlig Tømrermester P. Jakobsen og Snedkermester Johannes Jensen.

* * *

I Aarene før og under Verdenskrigen voksede Skovlund By ret stærkt, og efterhaanden savnedes en Forening til Varetagelse af Byens og Borgernes Interesser. Nogle Mænd indbød da Borgerne i Skovlund til et Møde den 29. Januar 1917, som resulterede i Stiftelsen af „Skovlund Haandværker- og Borgerforening“, hvis Formalsparagraf lyder saaledes: „at virke for, hvad der kan være til Gavn for Byens Opkomst, — at opretholde og fremme Skovlund Bys Udvikling, — at fremme Oplysningen blandt Haandværkere og Borgere i Skovlund — samt at varetage og fremme disses Tarv“.

Den nye Forening blev modtaget med Velvilje og fik straks god Tilslutning. — Den første Bestyrelse bestod af følgende: Skræddermester P. E. Madsen, Formand, Chr. H. Christensen (Gejl), Kasserer, Murer H. G. Poulsen, Snedker C. M. Nielsen og Købmand Johs. Nielsen.

Vistnok samme Aar opstillede Foreningen sin Formand som Kandidat ved Sogneraadvalget, hvilket dog ikke af

alle blev opfattet paa den rigtige Maade, og Byen fik ingen Repræsentant i Sogneraadet den Gang.

I Vinteren 1918 var der Bestræbelser i Gang for at faa oprettet et Elektricitetsværk. Den fornødne Tilslutning var tegnet, og man var enig med Mølleren Knud Johnsen om Betingelserne for Fremstilling af Strøm. Der var kun tilbage at faa sluttet Akkord med en Elektriker om Installationen. Af flere Grunde blev Sagen imidlertid udsat og er ikke senere taget op. Et Aars Tid senere tegnede Byens Borgere sig som Andelshavere i „Skovlund Transformatorforening“, der som Aftager fra Kraftstationen i Karlsgaarde begyndte Levering af Strøm i 1920.

Da Elektriciteten først var kommen til Byen, opstod Ønsket om Gadebelysning. Transformatorforeningen opstillede Master og installerede Lamperne, medens Borgerforeningen betaler Strøm og holder Installationen vedlige. — Automaten til Tænding og Slukning betales af Borgerforeningen.

For at skaffe Dækning for Udgifterne ved Gadebelysningen foretoges en Tegning blandt Byens Borgere. I hvilket Forhold Underskriverne garanterede for Betalingen, kan ikke ses, men senere blev det nødvendigt at foretage en ny Garanti-tegning, og denne Gang var Garantien 45 Øre pr. installeret Lampested. Denne Ordning er man imidlertid gaaet fra, og i Øjeblikket betaler alle lige meget til Gadebelysningen. Der har dog været Tale om at ligne i Forhold til Ejendoms-skylden.

Hvilket højtideligt Øjeblik det har været for Byen, da Gadebelysningen første Gang blev tændt, fremgaar af følgende Sætning i Forhandlingsprotokollen: „Den elektriske Gadebelysning tændtes første Gang Torsdag den 22. September 1921 Kl. 7,10“.

— Fra Foreningens Stiftelse og til Dato har der hvert Aar været afholdt Juletræ for Medlemmer med Husstand, ligesom der har været arrangeret udmærkede Sommerudflugter.

1921 stiftedes paa Gartner Thestrups Foranledning en Studiekreds, som arbejdede i flere Vintre. Denne Studiekreds tog senere Initiativet til Oprettelse af Bibliotheket. I Forbindelse med Bibliotheket indrettedes en Læsestue, som Borgerforeningen et Par Gange har bevilget Tilskud til. Læsestuen blev dog senere nedlagt.

I Marts 1923 dannede Haandværkerne en selvstændig Forening for bedre at kunne varetage de specielle Haandværkerinteresser, men alle blev staaende som Medlemmer af Borgerforeningen. Foreningens Midler blev ved denne Lejlighed delt.

Den 8. Februar 1924 er Spørgsmaalet om et Vandværk for første Gang blevet drøftet, og et Udvalg valgtes til at undersøge Muligheden for i Forening med Mejeriet at bygge et Vandværk. Undersøgelserne førte dog ikke til noget Resultat, og Sagen blev stillet i Bero.

Det besluttedes endvidere at rette Henvendelse til Sundhedskommissionen om Indførelse af Kødkontrol. Om det skyldes denne Henvendelse, at Kontrollen indførtes, vides dog ikke. Endelig skulde Bestyrelsen forhandle med Mejeriets Bestyrelse om at faa Mælk leveret fra dyrlægekontrollerede Besætninger. Samme Aar er der rettet Henvendelse til Sogneraadet om at faa Vejen gennem Byen grundforbedret. Det lykkedes ikke den Gang.

— Ved Sogneraadet i Foraaret 1925 fik Byen for første Gang en Repræsentant i Sogneraadet, nemlig Købmand Johs. Nielsen, der i 2 Perioder repræsenterede Byen. Da han nægtede at modtage Valg tredje Gang, valgtes Jens Mølby, der ligeledes nu i to Perioder har været Byens Repræsentant.

I 1926 sendtes et Andragende til Postmesteren i Varde om at faa Aftenombæring af Posten. Dette Andragende blev hurtigt bevilget, og man har i mange Aar haft Udbringning af Post to Gange daglig. Samme Aar blev det paalagt Bestyrelsen at forsøge at faa opført et Ligkapel ved Kirken i

Skovlund. Dette Kapel blev bygget i 1929, men det blev ikke Borgerforeningen men Haandværkerforeningen, der fik Plänen bragt til Udførelse. Pengene til Opførelsen blev fremskaffet ved frivillig Tegning i Byen og Oplandet.

En af de Opgaver, som det tog længst Tid at løse, var Fremskaffelse af Jord til en Sportsplads. Af Forhandlingsprotokollen ses, at Spørgsmaalet har været drøftet paa et Møde i 1926. Men først i 1935 kunde et Udvalg indkalde til stiftende Generalforsamling i „Interessentskabet Skovlund Idrætspark“.

I 1933 oprettedes Vandværket, idet Entreprenøren skaffede fornøden Tilslutning.

Ved Brugsforeningens Ombygning ansøgte Borgerforeningen om at faa anbragt en Helle i Vejkrydset til Regulering af Færdselen, men Politimesteren afslog Andragendet, fordi der var for lidt Plads.

Foreningen har saaledes i de forløbne Aar arbejdet med mange Sager. Ikke alle er afgjort i Overensstemmelse med Borgernes Ønsker, men i det store og hele kan det vist siges, at Foreningens Virksomhed har været til Gavn for Byen og dens Borgere.

Foreningen har haft følgende 6 Formænd: Skrædder P. E. Madsen (død 1919), Murer H. G. Poulsen, Skrædder Chr. Hermansen, Mejeribestyrer O. Olesen, Skomager J. K. Madsen og Bager H. Sørensen.

* * *

Efter at Haandværker- og Borgerforeningen i 1923 var enedes om at dele sig i to Foreninger, dannedes der en selvstændig Forening for Haandværkere. Den nye Forenings Formaal var at lade afholde Foredrag om belærende Emner og at lade afholde Udstillinger med Tombola af Haandværks- og Industriprodukter. Det vedtoges at indmelde den ny Forening i Fællesrepræsentationen for Industri og Haandværk. — Inden for Foreningen er der dannet en Syge- og

Hjælpekasse, ligesom Foreningen yder Begravelseshjælp ved ethvert Medlems Død.

Foreningen har afholdt en Del Udstillinger med Tømbola og derved indtjent en mindre Kapital, som er hensat som Garantifond for førnævnte Syge- og Hjælpekasse.

Foreningen har nu 24 aktive og 2 passive Medlemmer, og den virker i alt væsentligt efter sit Formaal. Dens Formand er Murermester H. Gøbel Paulsen.

* * *

Stenderup Borgerforening, der er fælles for Stenderup og Krogager Byer, er stiftet i 1936. Dens Formaal er ligesom Foreningerne i Sognets andre Byer at varetage Medlemmernes Tarv og Interesser.

Dens Bestyrelse er: Købmand Jørgen Hansen, Formand, John H. Johnsen, Karl Fr. Jensen, Peder Jensen Nygaard og Mads Kristensen. Foreningen tæller 65 Medlemmer.

Elektricitetsforsyningen.

I 1907 købte Beboerne i Ansager Møllen og omdannede den til Elektricitetsværk, og derved blev Ansager By og dens allernærmeste Omgivelser forsynet med det hvide Lys. Dette bevirkede imidlertid snart, at mange omkring i Sognet ønskede at blive delagtiggjort i dette Gode. Værket i Ansager kunde dog ikke levere tilstrækkelig Strøm til Sognets Forsyning, og der spekuleredes paa forskellige Planer, som dog alle viste sig uigennemførlige. Desuden var det kun et Faatal, der virkelig var interesserede for Sagen.

For rigtig at vække Interessen fordredes for det første, at de gamle Forhold blev gjort utaalelige, samt at den rette Mand kom til at sætte Kræfterne i Gang. Dette indtraf under Verdenskrigen 1914—18. Landets Tilførsel af Petroleum blev i det væsentlige standset, og Følgen blev, at Folk maatte sidde i Mørke. Man forsøgte at hjælpe sig med Sprit og Karbid, men Erstatningen var kun kummerlig.

De samme Vanskeligheder var til Stede rundt om i Sognene, og dette gav Stødet til, at der blev gjort et Arbejde for at rejse et stort Værk, der kunde forsyne hele Sydvestjylland med elektrisk Lys og Kraft. Da Kul til at drive et Damp-anlæg var vanskelige for ikke at sige umulige at skaffe, vendte Tanken sig ganske naturligt til Vandkraftens Udnyttelse, og man samlede sig om et Projekt om Opstemning af Holme eller Øse Aas Vand i en Dalsænkning ved Karls-gaarde og Opførelse af en Kraftstation. Agitationen i de forskellige Sogne blev sat i Gang, Transformatorforeninger blev dannet rundt om, og paa Baggrund af Tidens Vanskeligheder viste Planen sig gennemførlig.

— Den Mand, der vel nok mer end nogen anden var Sjælen i dette Arbejde, var Gaardejer Rasmus Rasmussen, Skovlund. Han blev da ogsaa valgt ikke alene til Formand for Skovlund Transformatorforenings, men hele Værkets Bestyrelse.

Værkets Navn blev „Sydvestjyllands Andels Elektricitetsforsyning“ (S. A. E. F.). To Dage før Jul 1920 kunde der udsendes den første Strøm i Skovlund, og Aaret efter tændtes det hvide Lys baade i Midtsognet og i Stenderup.

Der var i Sognet dannet tre Transformatorforeninger, en for Skovlund og Omegn, en for Kvie-Lauborg og Kærbæk og en for Stenderup.

For Skovlund blev Rasmus Rasmussen Formand, senere Gaardejer Hans Kruse. For Kvie-Lauborg-Kærbæk blev Gdr. N. C. Pagaard, Lauborg, Formand, senere Niels Vedstesen, Ny Holtgaard. I Stenderup var den første Formand Gdr. Emil Nielsen (senere Tommerhandler i Varde). Gdr. Jens P. Hermansen er Foreningens nuværende Formand.

* * *

Ved en Generalforsamling i Ansager Elektricitetsselskab den 6. Maj 1907 vedtoges det at afslutte en Handel med Møller Jensen (som allerede var ordnet med Forbehold den 3. Maj) om Køb af Ansager Mølle og Stuehus samt Jord-

tilliggende, betegnet i oprettet Kobekontrakt for en Pris af 11000 Kr.

Ved samme Generalforsamling valgtes følgende Bestyrelse: Husejer Hans Andreas Mikkelsen, Smed P. Th. Jensen, Tømrer Jes Jensen, Cyklehandler Kr. Rønberg Pedersen samt Købmand og Kroejer H. P. Nissen. Bestyrelsen blev bemyndiget til at afholde de løbende Udgifter samt at stifte Laan til Betaling af Møllen. Derefter vedtoges Love og Vedtægter, som blev underskrevne af Medlemmerne. De første Revisorer var S. Kristensen og Bager Hansen.

Møllehuset blev ombygget, Maskiner til Elektricitets-tilvirkning installeret, og senere blev ogsaa Stuehuset ombygget. Gennem Aarene er Værket flere Gange blevet udvidet. Dels var i Begyndelsen ikke alle Byens Beboere tilsluttet Værket, og dels er Byen i Aarenes Løb vokset stærkt. Hertil kommer, at flere af Byens nærmeste Landboere har sluttet sig til Værket, saa Forbruget er større, ikke alene til Lys, men ogsaa til Kraft. Man har derfor været nødsaget til at forøge Drivkraften ved Installering af Motorer. Alligevel har Værket den Fordel, at det ikke helt er afhængig af Brændselstilførsler, men har stadig Vandkraften i Reserve. Fra Værket har Byens Borgere faaet Gadebelysningen, dér har forskønnet Byen meget og lettet Færdselen. Endnu skal bemærkes, at Elektricitetsværket stadig har ydet gratis Lys til Kirken ved Aftengudstjenesterne, hvad de øvrige Sognebeboere skylder Ansagerboerne Tak for.

Sidste Aars Omsætning balancerede med 35,896 Kr.

Den nuværende Bestyrelse er: P. Jakobsen, Formand, J. Dahlmann, Kasserer, E. Hennelund, M. K. Thomsen og S. Larsen, Toftgaard. Revisorerne er: Lærer J. V. Jensen og Købmand H. Th. Nissen.

Læge og Sygekasse.

I Aaret 1904 fik Sognet sin første Læge, og samme Aar dannedes Sognets Sygekasse, hvilken dog først naaede

Anerkendelse fra 1. Februar 1905. Allerede flere Aar tilbage var Tanken om at faa en Læge til Sognet Mand og Mand imellem, men det blev daværende Mølleer Chr. Jensen, Ansager Mølle, der først tog et Arbejde op for Sagen.

Han indsendte en Ansøgning til „Dansk Lægeforening“ desangaaende, men opnaaede kun, at Lægeforeningen lovede at tage Sagen under Overvejelse. En Annonce, han lod indrykke i et Ugeskrift for Læger om, at man ønskede en praktiserende Læge til Ansager, bragte heller intet Resultat. Jeppe Hejbøl, Kærbæk, skrev da til en studerende Mediciner, han kendte, Johs. Mygind, en Søn af Sognepræst Mygind, Fraugde, og tilskyndede denne til at nedsætte sig i Ansager efter endt Uddannelse. Dette gik i Orden, og i December 1904 begyndte Læge Mygind sin Gerning her i Sognet, en Gerning han nu har røgtet gennem alle disse mange Aar. Han kom altsaa til at begynde sin Gerning samtidig med, at Sognets almindelige Sygekasse traadte i Virksomhed, — og han og Sygekassen har vel gensidig haft Støtte af dette Samarbejde. Dr. Mygind fik sig hurtigt en stor Lægepraksis, og Sygekassens Medlemsantal har stadig været jævnt stigende.

— Den 25. November 1904 afholdtes konstituerende Generalforsamling i Ansager Skole for Den almindelige Sygekasse for Ansager Sogn. Et Udkast til Love, skrevet af Jeppe Hejbøl, Kvie Skole, forelagdes og vedtoges. Til Bestyrelse valgtes Købmand H. P. Nissen, Ansager, og Gaardejer Jørgen Jepsen, Uddegaard, der begge var indtegnede som bidragydende Medlemmer. Endvidere valgtes Maler N. K. Frandsen, Ansager, Lærer J. Kristensen, Stenderup, Lærer J. P. Hansen, Skovlund, samt Jeppe Hejbøl og Jens Holt Madsen, Kvie.

Købmand H. P. Nissen valgtes til Formand. Til Revisorer valgtes Gdr. Jens Kristensen, Krongaard, og Lærer J. Kristensen, Skovlund. Ved et Bestyrelsesmøde den 25. Marts 1905 vedtoges det at indmelde sig i Vejle og Ribe Amts

Centralforening af Sygekasser. Allerede næste Aar ønskede H. P. Nissen sig fritaget for sit Hverv, og i hans Sted valgtes Kunstmaler J. Lauritsen-Thomsen. Han fungerede til 1914, da Cyklehandler Kr. Rønberg valgtes som Formand. Disse tre Formænd var tillige Kasserere. I 1934 deltes disse to Stillinger. Rønberg fortsatte som Kasserer og Bogholder, medens Uhrmager P. S. Lindholt valgtes til Formand. I 1937 flyttede P. S. Lindholt bort fra Ansager, og i hans Sted valgtes da Martin P. Marcussen til Formand. Kassereren Kr. Rønberg er nu død.

Den nuværende Bestyrelse består af: Husejer Martin P. Marcussen, Formand, T. H. Terkildsen, Ansager, Thomas Nielsen, Ansager, Aksel Søndergaard, Kvie, Kr. P. Elbæk, Kærbæk, H. Kr. Jensen, Kærbæk, V. Ravnkær, Krogager, Smedemester M. Hunderup, Stenderup, Maler P. Terkildsen, Skovlund, Thomas Kristensen, Skovlund, og Marcus Marcussen, Lund.

Sygekassen tæller nu 2069 nydende Medlemmer og 139 bidragydende Medlemmer, ialt 2208. — Ved sidste Folketælling talte Sognet tilsammen 3506 Indbyggere.

INDHOLDSFORTEGNELSE

	Side
Indledning	9
Beliggenhed og Natur	— 20
Landbrugets Udvikling	— 28
Overgang til Selveje	— 37
Mejerier og Slagterier	— 40
Bierhverv	— 46
Sognets Styrelse	— 66
Kirken	— 80
Præster efter Reformationen	— 89
Skolevæsenet før Loven af 1814	— 106
„ efter Loven af 1814	— 126
Gilder i ældre Tid	— 139
Veteranerne	— 142
Penge, Handel og Vareomsætning	— 152
Forskellige Forening og Institutioner	— 160
Midtsognet: Ansager By	— 173
Matrikuls kort fra 1819 . . . . . indheftet	— 177
Kvie—Lauborg	— 201
Hedens Pionerer	— 226
Optegnede Minder	— 237
Gamle Papirer	— 245
Stenderup Distrikt: Stenderup	— 253
Trafikforholdene — Banen	— 257
Optegnelser af Lærer J. Kristensen og Gaardejer Niels Hansen	— 260
Lokal Hjemmeindustri m. m.	— 262
Enkelte Gaarde	— 273
Nordsognet	— 284
Hedeopdyrkningen	— 285
Varde — Grindsted Jernbane	— 287
Smaatræk af H. P. Rasmussen	— 297
Nogle gamle Dokumenter	— 301
Enkelte Gaarde i Nordsognets Byer	— 321

Shovlund sognearkiv

6823 Ansager

NORDHJEMS BOGTRYKKERI
VARDE